

CZĘŚĆ OGÓLNA

I. WSTĘP

W II półroczu 1992 r. Komitet Badań Naukowych rozpoczął finansowanie tzw. projektów badawczych zamawianych (PBZ), będących kolejną - obok projektów badawczych własnych i projektów celowych¹ - formą organizacji badań naukowych i prac badawczo - rozwojowych - finansowanych odrębnie² ze środków budżetowych.

Do czasu podjęcia kontroli NIK, tj. do końca I półrocza 1996 r. Komitet ustanowił ogółem 212 PBZ i podpisał stosowne umowy na realizację 135 ustanowionych projektów. Wykaz tych projektów, zawierający informacje o wnioskodawcach, wykonawcach a także o kosztach i terminach realizacji stanowi załącznik Nr 1 do niniejszej informacji.

Łączna wartość zawartych 135 umów wynosiła 123.454,2 tys. zł., przy czym na realizację PBZ wydatkowano w tym czasie ogółem 81.786 tys. zł.

Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela:

Rok	Liczba ustanowionych PBZ	Liczba podpisanych umów	Wartość podpisanych umów (w tys. zł.)	Kwota poniesionych wydatków (w tys. zł.)
1992	2	2	9.973,5	1.599,1
1993	61	10	8.470,5	7.083,1
1994	82	54	45.657,9	18.206,3
1995	40	48	42.241,5	38.648,4
1996 (I półrocze)	27	21	17.110,8	16.249,1
Ogółem	212	135	123.454,2	81.786

¹ Finansowanie projektów badawczych własnych tzw. grantów i projektów celowych podjęte zostało w 1991 r.

² Niezależnie od ww. form odrębnego finansowania pojedynczych projektów, KBN finansuje również badania naukowe i prace badawczo - rozwojowe poprzez dotowanie statutowej działalności poszczególnych jednostek naukowych i badawczo - rozwojowych oraz badań własnych szkół wyższych.

Do końca 1996 r. podpisano kolejne 22 umowy na wykonanie PBZ (do łącznej liczby 157 umów), w związku z czym łączna kwota nakładów przewidziana na pokrycie kosztów realizacji w podpisanych umowach wyniosła 143.800,2 tys. zł. W całym 1996 r. na realizację PBZ wydatkowano 47.926,5 tys. zł.

W kolejnych latach 1992 - 1996, wydatki na projekty badawcze zamawiane, w wydatkach budżetowych na naukę (dział 77) stanowiły odpowiednio: 0,2%; 0,8%; 1,6%; 2,7%; 2,6%.

Przy stosunkowo niewielkich wydatkach Komitetu Badań Naukowych na PBZ (dla porównania wydatki na projekty badawcze własne, tzw. granty były w badanym okresie 9-krotnie wyższe a wydatki na projekty celowe ponad 6-krotnie wyższe), uwagę zwraca wysoki jednostkowy koszt realizacji projektu zamawianego - wynoszący w okresie 1992-1996 średnio ponad 915 tys. zł (dla porównania średni koszt jednego grantu wynosił ok.80 tys. zł, a średni koszt jednego projektu celowego - cywilnego bez uwzględniania projektów realizowanych na potrzeby obronności - ok. 260 tys. zł).

Do 30.06.1996 r. upłynęły umowne terminy zakończenia 38 PBZ, przy czym do dnia 29 października 1996 r. wykonawcy projektów przekazali do KBN raporty końcowe z realizacji 32 PBZ, w tym dla 1 PBZ, którego realizacja została przerwana z winy wykonawcy. W odniesieniu do 15 zakończonych PBZ Komitet podjął uchwały o wykonaniu umów. Pozostałe z zakończonych PBZ znajdowały się w różnych fazach procedury odbioru końcowego.

II. CHARAKTERYSTYKA KONTROLI

Kontrola Nr P/96/013 "Przyznawanie przez Komitet Badań Naukowych i wykorzystywanie środków finansowych na realizację projektów badawczych zamawianych" została podjęta z inicjatywy własnej Najwyższej Izby Kontroli i przeprowadzona w ramach kontroli planowanych na 1996 r. Kontrolą objęto projekty

badawcze zamawiane ustanowione przez Komitet Badań Naukowych w latach 1992-1996 (I półrocze).

Celem kontroli było dokonanie analizy i oceny funkcjonowania projektów badawczych zamawianych jako kolejnej formy finansowania z budżetu państwa prac naukowych i badawczo-rozwojowych³.

Badania kontrolne ukierunkowane zostały szczególnie na ocenę prawidłowości i skuteczności przyjętego trybu postępowania z projektami zamawianymi w fazach wyboru, ustanawiania, realizacji i rozliczania tych projektów, a także praktycznego znaczenia tych projektów w realizacji polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa oraz w rozwiązywaniu problemów społeczno-gospodarczych.

Kontrolą objęto Komitet Badań Naukowych, 26 naczelnych, centralnych i terenowych (wojewódzkie) organów administracji państwowej, które były wnioskodawcami 107 realizowanych projektów badawczych zamawianych, 41 jednostek będących wykonawcami 55 takich projektów oraz Kopalnię Soli „Wieliczka” (tj. miejsce przewidywanego wdrożenia wyników jednego projektu). Wykaz skontrolowanych jednostek stanowi załącznik Nr 2 do niniejszej informacji.

Tematyka kontroli w naczelnych, centralnych i terenowych organach administracji państwowej dotyczyła w szczególności:

- celowości wnioskowanej tematyki projektów badawczych zamawianych i jej zgodności z bieżącymi i planowanymi działaniami wnioskodawcy oraz z faktycznymi problemami społeczno-gospodarczymi resortu lub regionu,
- nadzoru wnioskodawcy nad realizacją zgłoszonych projektów, w tym rzetelności i wnikliwości dokonywanej oceny końcowej wyników projektów,
- przygotowania organizacyjnego i finansowego wnioskodawcy do wykorzystania wyników projektów zamawianych zarówno zakończonych jak i znajdujących się w fazie realizacji, praktycznej przydatności uzyskanych wyników projektów dla

³ Projekty badawcze własne były przedmiotem kontroli NIK przeprowadzonej w IV kwartale 1992 r., a projekty celowe kontroli przeprowadzonej w I półroczu 1995 r.

rozwiązywania zgłaszanych problemów oraz zakresu (przewidywanego i faktycznego) ich wykorzystania lub wdrożenia przez wnioskodawcę.

W jednostkach naukowych i badawczo-rozwojowych oraz w innych podmiotach będących wykonawcami projektów badawczych zamawianych kontrolą objęto w szczególności:

- przygotowanie jednostek pod względem organizacyjnym i technicznym do sprawnego i zgodnego z umowami wykonania projektów badawczych zamawianych realizacji projektu,
- zgodność przebiegu realizacji projektów z harmonogramami realizacyjnymi stanowiącymi integralną część umów o wykonanie projektów badawczych zamawianych,
- prawidłowość i zgodność z umowami wydatkowania środków otrzymanych z Komitetu Badań Naukowych na realizację projektów badawczych zamawianych, prawidłowość ewidencjonowania wydatków, rzetelność przedkładanych do Komitetu Badań Naukowych rozliczeń okresowych i końcowych.

Tematyką kontroli w Komitecie Badań Naukowych - będącym naczelnym organem administracji państwowej do spraw polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa i wyłącznym dysponentem środków budżetowych na naukę - objęto w szczególności:

- zgodność przyjętej formy ustanawiania i finansowania projektów badawczych zamawianych z unormowaniami zawartymi w ustawie o utworzeniu KBN,
- kryteria, tryb i zasady stosowane przy rozpatrywaniu wniosków dotyczących projektów badawczych zamawianych i ich ustanawianiu,
- tryb rozpatrywania i wyboru ofert na wykonanie PBZ oraz prawidłowość zawartych umów o wykonanie projektów,
- zasady i sposób gospodarowania środkami finansowymi wydzielonymi na finansowanie PBZ,

- prawidłowość dokonywanych rozliczeń okresowych i końcowych realizacji projektów badawczych zamawianych.

Najwyższa Izba Kontroli nie przeprowadzała poprzednio kompleksowej kontroli w powyższym zakresie.

Kontrolę przeprowadziły delegatury w Katowicach, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Opolu, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu oraz departamenty Budżetu Państwa; Edukacji, Nauki i Kultury; Ochrony Środowiska i Budownictwa; Przemysłu i Handlu; Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej; Transportu, Żeglugi i Łączności; Zdrowia i Kultury Fizycznej - Najwyższej Izby Kontroli.

III. SYNTEZA USTALEŃ I OCENA KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

1. Nazwa „projekty badawcze zamawiane” przejęta została przez Komitet Badań Naukowych od zdefiniowanej w okresie prac nad ustawą o utworzeniu KBN, tj. w 1990 r. przez ówczesny Komitet do Spraw Nauki i Postępu Technicznego, nowej formy organizacji badań naukowych przewidzianej do wprowadzenia w życie przez KBN. Projektom tym nadawano szczególną rangę w nowym systemie organizacji i finansowania nauki. Zgodnie bowiem z ówczesną koncepcją projekty badawcze zamawiane miały być znaczącym elementem kształtowania i realizacji polityki naukowo-technicznej państwa. Wynikało to z definicji tych projektów jako „projektów zgłoszonych w odpowiedzi na publiczne ogłoszenia przez KBN interesującej go problematyki badań w obszarach ich koncentracji, wynikających z polityki naukowo-technicznej państwa”. Dotychczas jednak taka forma badań o tematyce kształtowanej w sposób czynny przez KBN, mimo licznych zamierzeń nie została wprowadzona do praktyki(*opis pkt 1 str 13-17.*).
2. Projekty badawcze zamawiane finansowane są przez KBN w całości ze środków wydzielanych w budżecie państwa na naukę, co było niezgodne z obowiązującymi w tym zakresie przepisami ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o utworzeniu

Komitetu Badań Naukowych⁴. Projekty te w obecnej formie, są bowiem w istocie pracami badawczo-rozwojowymi⁵, podejmowanymi na podstawie wniosków i na potrzeby organów administracji państwowej i jako takie zgodnie z przepisami ww. ustawy, mogą być co najwyżej dofinansowywane ze środków znajdujących się w dyspozycji KBN. Część wydatków (ustawa nie określa zakresu) winni ponosić natomiast wnioskodawcy będąc odbiorcami wyników zgłaszanych projektów (*opis pkt 1 str. 15-16*).

3. Obecny system pełnego finansowania przez KBN projektów o tematyce zgłaszanej przez organy administracji państwowej nie stwarzał w praktyce dostatecznych motywacji do autentycznego zainteresowania wnioskodawców efektywnością wykorzystania środków finansowych wydatkowanych na te projekty i sprzyjał m.in. przypadkom zgłaszania wniosków przede wszystkim w celu zapewnienia dopływu dodatkowych środków na finansowanie działalności jednostek naukowych, badawczo-rozwojowych i innych podmiotów działających na rzecz nauki (*opis pkt 1.4. str. 24-26*).
4. Pełne finansowanie przez KBN projektów zamawianych nie skłaniało także wnioskodawców do rzetelnej oceny przekazywanych im wyników a tym bardziej do rygorystycznego egzekwowania tych wyników od wykonawców. Generalnie pozytywne, jakkolwiek nie zawsze uzasadnione, opinie wnioskodawców o wynikach zakończonych projektów i o możliwości ich wykorzystania nie

⁴ Dz.U. z 1991 r. Nr 8, poz. 28; z 1993 r. Nr 52, poz. 240, z 1995 r. Nr 30, poz. 152; z 1996 r. Nr 106, poz. 496; z 1997 r. Nr 24, poz. 118..

⁵ Wg definicji sformułowanej w uchwale Nr 6/94 KBN z dnia 27 kwietnia 1994 r. (Dz.Urz. KBN Nr 3, poz. 7) przez prace badawczo-rozwojowe rozumie się badania stosowane, których wyniki są niezbędne do rozwiązania zadań praktycznych oraz prace rozwojowe prowadzone w celu wykorzystania wyników tych badań. Ponadto wg definicji zawartej w „Założeniach polityki naukowej i naukowo-technicznej państwa” (dokument rządowy przyjęty przez RM w dniu 20 lipca 1993 r.) przez badania stosowane rozumie się takie badania, dla których można określić - poza sferą nauki potencjalnych lub bezpośrednio zainteresowanych odbiorców przewidywanych rezultatów prac badawczo-rozwojowych.

znajdowały na ogół potwierdzenia w praktyce. Tylko w nielicznych przypadkach wyniki kończonych projektów znajdowały bezpośrednie zastosowanie lub były wykorzystywane w pełnym zakresie (*opis pkt 8.1. str. 53-56*).

5. Stosowany w praktyce tryb ustanawiania PBZ nie zapewniał warunków optymalnego wyboru tych projektów spośród relatywnie dużej i niczym nie ograniczonej liczby wniosków, a to głównie z powodu:

- niedostatecznego, w początkowej fazie, organizacyjnego przygotowania KBN do ustanawiania projektów zamawianych,
- braku jednoznacznych i czytelnych kryteriów oceny i wyboru projektów,
- niedopracowania obowiązującego trybu postępowania,
- nieprzestrzegania obowiązujących zasad postępowania i kryteriów oceny.

Ustalenia kontroli w tym zakresie nasuwają uzasadnione wątpliwości co do celowości, jak też wagi i znaczenia ustanawianych i finansowanych już PBZ (*opis pkt 2 str. 26-30*).

6. Wybór wykonawców dla ustanowionych PBZ dokonywany był początkowo (do końca III kw. 1993 r.) przez komisje konkursowe, co było niezgodne z postanowieniami ustawy o utworzeniu KBN włączającymi tego rodzaju działania do kompetencji zespołów komisji i sekcji specjalistycznych tych zespołów. Ponadto, jak stwierdzono komisje konkursowe a później także zespoły i ich sekcje przy wyborze oferty nie przestrzegały obowiązujących w tym zakresie zasad. Do finansowania wybierano oferty nie spełniające wymogów formalnych a realizację projektów powierzano podmiotom o niewielkich bądź nie potwierdzonych możliwościach wykonawczych. Stwierdzono przypadek uczestniczenia w wyborze oferty osoby znajdującej się na liście wykonawców. (*opis pkt 3 str. 30-34*).

7. W wyniku przewlekłej procedury konkursowego wyboru ofert łączny okres od zgłoszenia wniosku o ustanowienie PBZ do podjęcia decyzji o jego finansowaniu wahał się od 3 do 28 miesięcy, przy czym dla większości projektów analizowanego zbioru, tj. dla 136 spośród 153 wynosił powyżej 12 miesięcy, w tym dla 7 powyżej 24 miesięcy (*opis pkt 3.4. str. 34*).
8. Wynikający z przyjętych przez KBN zasad, system nadzoru nad realizacją PBZ i prawidłowością wykorzystywania środków okazał się w praktyce mało skuteczny m.in. z powodu powierzenia tego nadzoru w znacznej części wnioskodawcom nie zainteresowanym dostatecznie przebiegiem i finansową stroną realizacji projektów. W konsekwencji nadzór wnioskodawców sprowadzał się do formalnego tylko parafowania faktur sporządzanych przez wykonawców dla KBN i takiego samego akceptowania rozliczeń przedstawionych w raportach rocznych i końcowych. Wnioskodawcy i wyznaczeni przez nich pełnomocnicy nie reagowali na wynikające z przedkładanych rozliczeń opóźnienia i odstępstwa od obowiązujących kosztorysów. Nie stwierdzono przypadku skorzystania przez wnioskodawcę z uprawnień do przeprowadzenia kontroli przebiegu realizacji wnioskowanego projektu (*opis pkt 5 str. 36-40*).
9. Również KBN i jego urząd⁶ nie wywiązywali się z obowiązków w zakresie nadzoru nad realizacją PBZ i nie korzystali z przysługujących uprawnień. Przekazywanie kolejnych transz środków odbywało się niezależnie od zgodności realizacji projektów z harmonogramami i kosztorysami oraz niezależnie od rzetelności składanych przez wykonawców faktur stanowiących podstawę do rozliczenia otrzymanych z KBN zaliczek. Urząd Komitetu dokonując rozliczeń raportów końcowych nie zwracał należytej uwagi na występujące tam niezgodności z fakturami i warunkami zawartych umów. Faktem jest jednak, że

zgłaszane przez urząd Komitetu stosunkowo liczne uwagi i zastrzeżenia co do zasadności ponoszonych wydatków rozstrzygane były przez zespoły Komisji KBN najczęściej na korzyść wykonawców (*opis pkt 6 str. 40-43*).

10. Brak nadzoru ze strony wnioskodawców i KBN a zwłaszcza brak działań dyscyplinujących nie sprzyjał prawidłowej realizacji projektów zamawianych, czego konsekwencją były opóźnienia w realizacji tych projektów, ale przede wszystkim nieprawidłowe wykorzystywanie środków i nierzetelność rozliczeń finansowych (*opis pkt 7 str. 43-53*).

IV. UWAGI I WNIOSKI

Ustalenia kontroli pozwalają na stwierdzenie, że obecny sposób organizacji i finansowania badań w ramach projektów badawczych zamawianych nie zapewnia prawidłowego, gospodarnego i efektywnego wykorzystania przeznaczonych na ten cel środków z punktu widzenia potrzeb nauki i gospodarki.

Brak ze strony wnioskodawców ekonomicznego zainteresowania, jak też poczucia odpowiedzialności za wydatkowane środki finansowe nie skłaniał do rozważnego formułowania wnioskowanych tematów badań i nie zobowiązywał do szybkiego i pełnego wykorzystywania wyników prac badawczych.

Jednocześnie przyjęta przez KBN formuła pełnego finansowania kosztów PBZ, zwalniająca wnioskodawców z obowiązku częściowego finansowania prac wchodzących w zakres ich obowiązków ustawowych i statutowych, prowadziła w konsekwencji do niczym nie uzasadnionego zasilania środkami przeznaczonymi na naukę wydatków które powinny być finansowane z innych części budżetu.

⁶ Zgodnie z § 1 ust. 1 statutu urzędu KBN wprowadzonego rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 marca 1995 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 166) urząd KBN jest aparatem wykonawczym KBN oraz Przewodniczącego KBN.

Spowodowało to uszczuplenie środków finansowych, określanych w ustawach budżetowych na poszczególne lata w dziale („nauka”).

Przyjmując teoretycznie zakres dofinansowania na poziomie 65 % kosztów (jak przy projektach celowych) wydatki KBN poniesione na realizowane dotychczas PBZ byłyby mniejsze o około 40 mln zł, a kwota ta mogłaby być wykorzystana na sfinansowanie innych potrzeb nauki.

Ustalenia kontroli wskazują na potrzebę działań i decyzji porządkujących dotychczasowy tryb finansowania projektów badawczych zamawianych i prac realizowanych na potrzeby organów administracji państwowej, a także podjęcia działań i decyzji zapewniających efektywne wykorzystanie środków zaangażowanych już w realizację tych prac.

Dotyczy to:

1. Zaprzestania dalszego pełnego finansowania prac badawczych i badawczo-rozwojowych realizowanych na potrzeby organów administracji państwowej w formie tzw. projektów badawczych zamawianych - a w odniesieniu do finansowanych (ustanowionych) już PBZ:
 - 1.1. zwiększenia nadzoru nad ich realizacją i rygorystycznego reagowania na opóźnienia, nie uzasadnione wydatki i nierzetelne rozliczenia wydatkowanych środków,
 - 1.2. zapewnienia ze strony KBN konsekwentnego końcowego rozliczania kosztów i wyników realizacji PBZ,
 - 1.3. ustalenia jednoznacznych kryteriów i zasad oceny stanu wykorzystania wyników końcowych PBZ - pozwalających na rzeczywiste egzekwowanie tego obowiązku od wnioskodawców.
2. Przyjęcia za podstawę dalszego przyznawania środków na realizację prac badawczo-rozwojowych realizowanych na potrzeby organów administracji

rządowej przepisu art. 14 ust. 2 pkt 4 ustawy o utworzeniu KBN, co wiąże się z koniecznością nowelizacji obowiązujących „Kryteriów ...” a zwłaszcza ustalenia zasad i relacji współfinansowania motywujących wnioskodawców do autentycznego zainteresowania kosztami, przebiegiem i wynikami wnioskowanych prac.

Rozważenia wymaga także celowość utrzymania dotychczasowej nazwy projektów badawczych zamawianych.

3. Uwzględnienia w nowelizowanych zasadach dofinansowywania prac badawczo-rozwojowych realizowanych na potrzeby organów administracji rządowej uwag i zastrzeżeń kontroli NIK w celu usprawnienia procedury oraz wyeliminowania występujących w niej niejasności i niekonsekwencji, w tym zwłaszcza:
- sprecyzowania preferowanych przez KBN cech projektów podlegających dofinansowaniu ze środków budżetowych,
 - dostosowania składu i liczebności Zespołu opiniodawczego a także jego uprawnień do stawianych przed tym Zespołem zadań,
 - ujednolicenia zasad oceny i wyboru zgłaszanych wniosków i tworzonej w związku z tym dokumentacji,
 - sprecyzowania zasad określania zakresu tematycznego projektów w ogłaszanych konkursach ofert na ich wykonanie,
 - szczegółowego określenia wymogów formalnych ofert na wykonanie projektów dotyczących zwłaszcza możliwości realizacyjnych jednostki wykonującej projekt, jej sytuacji ekonomicznej, warunków technicznych i kadrowych oraz zasad zatrudniania realizatorów projektów, w tym zwłaszcza kierownika zespołu realizującego,
 - sformułowania podstaw określania kosztów prac, a zwłaszcza wynagrodzeń i honorariów.

4. Zapewnienia przestrzegania przez KBN kryteriów i zasad finansowania projektów badawczych i badawczo-rozwojowych określonych w uchwałach Komitetu , zwłaszcza w zakresie:

- ustanawiania projektów,
- określonych w ofertach i umowach zasad zatrudniania i wynagradzania członków zespołów realizujących projekty,
- wyboru ofert na wykonanie projektów,
- sprawowania bieżącego nadzoru nad zgodnym z umową wydatkowaniem środków finansowych przez wykonawców i przebiegiem merytorycznym prac, a w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości wykorzystywanie przez Komitet możliwości egzekwowania od wykonawców prawidłowej i zgodnej z umową realizacji prac,
- rzetelnego rozliczania finansowego i merytorycznego wykonanych prac badawczych i badawczo-rozwojowych przez jednostki urzędu KBN i właściwe zespoły Komisji KBN.

Rozważenia wymaga zwiększenie uprawnień urzędu Komitetu w zakresie nadzoru i rozliczania kosztów prac i zakupów dokonywanych w trakcie realizacji projektów.

5. Wykorzystania wynikających z art. 14 ust. 2 pkt 3 w związku z art. 2 pkt 5 ustawy o utworzeniu KBN możliwości wprowadzenia nowej, obok projektów badawczych własnych, formy finansowania badań będących równocześnie dla KBN skutecznym narzędziem realizacji polityki naukowo-technicznej. Odnosi się to zwłaszcza do decydujących o rozwoju nauki - badań interdyscyplinarnych podejmowanych w określonych przez Komitet obszarach ich koncentracji. Obecne formy finansowania nie sprzyjają podejmowaniu takich badań.

CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

I. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO I GENEZA PROJEKTÓW BADAWCZYCH ZAMAWIANYCH

1. Usytuowanie projektów badawczych zamawianych w obowiązującym systemie organizacji i finansowania nauki

Podstawowe zasady i zakres finansowania nauki ze środków budżetowych określa ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o utworzeniu Komitetu Badań Naukowych. Zgodnie z art. 14 ust. 2 tej ustawy środki ustalane w budżecie państwa na naukę i ujmowane w wyodrębnionej części (48) budżetu przeznaczone są zgodnie z pkt. 3 na: finansowanie, tj. na pełne pokrywanie kosztów⁷ projektów badawczych, w tym także wynikających ze strategicznych programów rządowych (SPR) oraz zgodnie z pkt. 4 na dofinansowywanie (tj. na częściowe pokrywanie kosztów) ważnych ze względów społeczno-gospodarczych prac badawczo-rozwojowych realizowanych na zlecenie podmiotów gospodarczych, organów administracji państwowej i rządowej lub organów samorządu terytorialnego. Ustawa nie określa innych poza wynikającymi z SPR rodzajów projektów badawczych ani też rodzajów ważnych ze względów gospodarczych i społecznych prac badawczo-rozwojowych - pozostawiając tę kwestię do określenia przez KBN. Precyzuje natomiast (w art. 3 pkt 5) definicję projektów badawczych jako odrębnie finansowanych na podstawie konkursu, podejmowanych indywidualnie lub zespołowo, zadań badawczych o tematyce zgłaszanej przez wykonawcę lub zamawianej przez Komitet.

Koncepcja nie zdefiniowanych w ustawie, a wdrożonych przez KBN i wymienionych na wstępie projektów, w tym projektu badawczego zamawianego - sformułowana została już w fazie prac nad ustawą o utworzeniu KBN i ogłoszona w zatwierdzonych przez ówczesny Komitet do Spraw Nauki i Postępu Technicznego przy

⁷ Wymieniając (w art. 14. ust. 2) kierunki wydatkowania środków wyodrębnionych w budżecie państwa na naukę, ustawa podaje w sposób jednoznaczny, który z tych kierunków podlega finansowaniu, a który dofinansowaniu.

Radzie Ministrów⁸ (Kds.NiPT), „Zasadach zgłaszania projektów badawczych oraz ich finansowania przez Komitet Badań Naukowych” z 20 października 1990 r.⁹. Według tej skorelowanej z ustawą o utworzeniu KBN koncepcji, projekty badawcze zamawiane jako jeden z możliwych rodzajów projektów badawczych, miały być dla Komitetu istotnym elementem realizacji polityki naukowo-technicznej państwa - do czego zresztą ten Komitet został utworzony. W przywołanych wyżej „Zasadach ...” K ds. NiPT przyjęto bowiem, że projekty badawcze zamawiane to projekty zgłaszane w odpowiedzi na publiczne ogłoszenie przez KBN interesującej go problematyki badań w obszarach ich koncentracji, wynikających z polityki naukowo-technicznej państwa. Przewidywano, że obszary koncentracji badań ulegać będą modyfikacji stosownie do pojawienia się nowych problemów praktycznych oraz uzyskanych wyników dotychczasowych badań. Sformułowano wymóg zgodności zgłaszanej na konkurs tematyki z ogłoszonym zamówieniem. Założono, iż maksymalny okres finansowania projektów badawczych w szczególnych przypadkach może wynosić pięć lat.

Analogiczną do omówionej wyżej koncepcję projektów badawczych zamawianych przedstawiono w „Kryteriach i trybie przyznawania przez Komitet Badań Naukowych środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych” ustalonych już przez KBN uchwałą Nr 32/91 z dnia 7 października 1991 r.¹⁰. Przyjęto mianowicie, że projekty badawcze zamawiane to „projekty zgłaszane w odpowiedzi na publiczne ogłoszenie przez KBN problemów badawczych wynikających z polityki naukowo-technicznej państwa”. Utrzymano wymóg zgodności zgłoszonej do konkursu tematyki z ogłoszonym zamówieniem a także maksymalny pięcioletni okres finansowania tych projektów.

Omówiona wyżej koncepcja projektów badawczych zamawianych nie została

⁸ Komitet do Spraw Nauki i Postępu Technicznego przy RM utworzony został na mocy ustawy z dnia 3 grudnia 1984 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 280, z 1987 r. Nr 33, poz. 180 i z 1989 r. Nr 25, poz. 135) i działał do czasu ukonstytuowania się Komitetu Badań Naukowych, tj. do połowy 1991r r. - pełniąc na podstawie ustawy o utworzeniu KBN obowiązki tego Komitetu.

⁹ „Zasady” te wraz z pismem przewodnim podpisanym przez Przewodniczącego Kds.NiPT przesłane zostały do rektorów szkół wyższych, dyrektorów placówek PAN i dyrektorów jednostek badawczo-rozwojowych.

jednak wdrożona do praktyki. Uchwałą Nr 10/92 z dnia 18 maja 1992 r.¹¹ KBN określił bowiem całkowicie odmienną formułę projektu badawczego zamawianego definiując ten projekt jako zadanie lub zespół zadań badawczych lub badawczo-rozwojowych wynikających z potrzeb społecznych lub gospodarczych państwa, z równoczesnym założeniem, iż PBZ winien dotyczyć badań, których wyniki mają być wykorzystane w praktyce.

Uwagę zwraca fakt, iż wprowadzając w życie uchwałą Nr 10/92 Komitet nie uchylił ani nie zmienił wydanej wcześniej uchwały Nr 32/91 w części dotyczącej projektów badawczych zamawianych. Uchwała ta została formalnie uchylona dopiero z końcem lipca 1993 r.¹²

Na podstawie wprowadzonych uchwałą Nr 10/92 „Kryteriów ...”¹³ Komitet podjął finansowanie, jako projektów badawczych zamawianych, wybieranych selektywnie prac badawczo-rozwojowych z zakresu polityki regionalnej i sektorowej, zgłaszanych w formie wniosków przez naczelne, centralne i terenowe organy administracji rządowej i realizowanych na potrzeby tych organów przez wybranych przez KBN w drodze konkursu wykonawców.

Tak więc w miejsce przewidywanego konkursu na rozwiązywanie ogłaszanych przez KBN problemów badawczych wynikających z polityki naukowo-technicznej państwa, przyjęto zasadę konkursowego wyboru wykonawców tematyki zgłaszanej przez organy administracji rządowej. Z uwagi na ograniczenie zakresu badań maksymalny okres realizacji projektu skrócono z 5 do 3 lat.

¹⁰ Uchwała Nr 32/91 KBN z 7 października 1991 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych (Dz.Urz. KBN Nr 4, poz. 19 i z 1992 r. Nr 3, poz. 17)

¹¹ Uchwała Nr 10/92 KBN z 18 maja 1992 r. w sprawie kryteriów przyznawania przez Komitet Badań Naukowych środków finansowych na finansowanie projektów badawczych zamawianych (Dz.Urz. KBN Nr 1, poz. 10).

¹² Uchwała Nr 17/93 KBN z dnia 16 czerwca 1993 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych (Dz.Urz. KBN Nr 4, poz. 19).

¹³ Dot. załącznika Nr 1 do ww. uchwały pn. „Kryteria i tryb przyznawania przez Komitet Badań Naukowych środków finansowych na finansowanie projektów badawczych zamawianych”.

Dokonując tak zasadniczych zmian koncepcji projektów badawczych zamawianych Komitet utrzymał ich pierwotną nazwę, zapewniając równocześnie pełne finansowanie tych projektów ze środków budżetowych.

Wprawdzie ustawa o utworzeniu KBN zapewnia Komitetowi znaczną swobodę w kreowaniu nowych form organizacji badań, ustalaniu nazw i zasad przyznawania środków finansowych, to jednak w sposób jednoznaczny określa która z wymienionych w art. 14 ust. 2 form budżetowego zasilania nauki podlega finansowaniu, a która tylko dofinansowaniu.

Ustawa nie przewiduje pełnego finansowania prac badawczo-rozwojowych realizowanych na potrzeby organów administracji niezależnie od nadawanej tym pracom nazwy. Ustawa przewiduje wyłącznie dofinansowywanie tego rodzaju prac rozgraniczając wymienione w pkt. 3 art. 14 ust. 2 finansowanie projektów badawczych od wymienionego w pkt. 4 art. 14, ust. 2 dofinansowywania ważnych ze względów społeczno-gospodarczych prac badawczo-rozwojowych realizowanych na zlecenie podmiotów gospodarczych, organów administracji państwowej, rządowej lub organów samorządu terytorialnego.

Wprowadzona do praktyki uchwałą Nr 10/92 koncepcja organizacji i finansowania PBZ obowiązuje do chwili obecnej. Wprawdzie z dniem 1 marca 1994 r. uchwała ta zastąpiona została uchwałą Nr 1/94 z dnia 12 stycznia 1994 r.¹⁴, nie spowodowało to jednak żadnych zmian stosowanej w praktyce formuły PBZ. Wprowadzone zmiany dotyczyły jedynie określenia procedury związanej z wyborem ofert, nadzorem nad realizacją projektów i ich rozliczaniem. W czasie kontroli podjęto prace nad nowelizacją kryteriów i trybu przyznawania środków na realizację PBZ zmierzające w kierunku współfinansowania tych projektów przez organ zamawiający.

Podkreślenia natomiast wymaga, że Komitet nie wykorzystał dotychczas wynikających z ustawy o utworzeniu KBN możliwości wprowadzenia przewidywanej

¹⁴ Uchwała Nr 1/94 KBN z dnia 12 stycznia 1994 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych zamawianych wraz z załącznikiem (Dz.Urz. KBN Nr 1, poz. 1); zm.: uchwałą Nr 13/95 z dnia 14 czerwca 1995 r. (Dz.Urz. KBN Nr 5, poz. 13), uchwałą Nr 23/95 z dnia 18 października 1995 r. (Dz.Urz. KBN Nr 8, poz. 24).

wcześniej w „Zasadach ...” K ds.NiPT i w uchwale Nr 32/91 formy projektów badawczych jakkolwiek jeszcze w późniejszej uchwale Nr 17/93, przewidywano wyodrębnianie środków na finansowanie projektów badawczych z priorytetowych dziedzin nauki, których wykaz miał być ogłaszany w biuletynie Komitetu „Sprawy Nauki”. Ostatnio, na posiedzeniu w maju 1996 r. Komitet postanowił bezpośrednio ustanawiać projekty badawcze na podstawie wniosków zespołów komisji. Do czasu kontroli postanowienie to nie zostało wdrożone do praktyki i brak było jeszcze stosownej uchwały w tym zakresie.

2. Podstawowe zasady przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych zamawianych

Według określonych przez KBN i obowiązujących zasad, projekt zamawiany ustanawia Komitet na podstawie wniosku w tej sprawie składanego przez wnioskodawcę. Zgodnie z uchwałami Nr 10/92 KBN¹⁵, 1/94 KBN¹⁶ i Nr 13/95 KBN¹⁷ wnioski takie mogły zgłaszać naczelne, centralne i terenowe (wojewódzkie) organy administracji rządowej.

W przypadku projektów o charakterze międzyresortowym lub regionalnym wnioskodawcą może być jeden z wymienionych organów działający w uzgodnieniu z innymi właściwymi organami i w ich imieniu.

Tematy projektów zamawianych wybranych przez Komitet wraz z warunkami przystąpienia do konkursu na jego wykonanie ogłaszane są w dzienniku „Rzeczpospolita”.

Zgodnie z uchwałą Nr 1/94 ofertę na wykonanie projektu o tematyce ogłoszonej przez KBN lub jego wyodrębnionej części może złożyć:

¹⁵ należy mieć również na uwadze załączone do tej uchwały „Kryteria i tryb przyznawania przez Komitet Badań Naukowych środków finansowych na finansowanie projektów badawczych zamawianych”.

¹⁶ należy mieć również na uwadze załączone do tej uchwały „Kryteria i tryb przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych zamawianych przez Komitet Badań Naukowych.

¹⁷ uchwała Nr 13/95 KBN z dnia 14 czerwca 1995 r. zmieniająca uchwałę w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków z budżetu państwa na finansowanie projektów badawczych zamawianych (Dz.Urz. KBN Nr 5, poz. 13).

- 1) Kierownik jednostki naukowej lub badawczo-rozwojowej wraz z kierownikiem zespołu badawczego,
- 2) osoba fizyczna o ile jest zatrudniona w jednostce naukowej lub badawczo-rozwojowej albo będzie zatrudniona w takiej jednostce przy realizacji projektu zamawianego,
- 3) kierownik krajowego lub zagranicznego podmiotu prowadzącego udokumentowaną działalność na rzecz badań naukowych lub prac badawczo-rozwojowych.

(Uchwała Nr 10/92 KBN nie określała podmiotów uprawnionych do udziału w konkursie).

Podstawę realizacji i finansowania projektu zamawianego stanowi umowa, której stronami są: KBN, wnioskodawca i wykonawca, a w przypadku projektów realizowanych na podstawie uchwały 1/94 także realizator, tzn. kierownik projektu.

W przypadku gdy wyodrębnione części projektu zamawianego mają być realizowane przez inne jednostki (tj. przez współwykonawców) umowy o ich wykonanie zawiera wykonawca oddzielnie z każdym współwykonawcą.

Okres realizacji projektu zamawianego nie powinien przekraczać 2 lat a w uzasadnionych przypadkach może być przedłużony o 1 rok.

Najbardziej znaczącą cechą projektów badawczych zamawianych jest to, iż z założenia są to prace badawcze i rozwojowe, których wyniki mają być wykorzystane w praktyce.

Zgodnie zarówno z uchwałą Nr 10/92 jak i Nr 1/94 za wykorzystanie wyników projektu odpowiedzialny jest wnioskodawca czyli organ składający wniosek do KBN.

W postępowaniu z projektami zamawianymi wyróżnić można następujące kolejne fazy:

- 1) składania wniosków i wyboru tematyki projektów - kończącej ogłoszeniem konkursu,
- 2) składania i oceny ofert, wyboru wykonawcy lub wykonawców - kończącej podpisaniem umowy,
- 3) realizacji i finansowania - kończącej odbiorem.

Obie wymienione już uprzednio uchwały KBN Nr 10/92 i Nr 1/94 w sposób niemal identyczny określają tryb i kryteria składania wniosków i ustanawiania projektów zamawianych.

W myśl postanowień tych uchwał składane w KBN wnioski o ustanowienie projektu badawczego zamawianego są rozpatrywane, opiniowane i kwalifikowane przez powołany specjalnie do tego celu zespół opiniodawczo-doradczy. Zespół taki na okres I kadencji Komitetu¹⁸ powołany został uchwałą Nr 16/92 KBN z dnia 25 listopada 1992 r.¹⁹, a na okres II kadencji - uchwałą Nr 16/94 KBN z dnia 22 czerwca 1994²⁰. Oceny Zespołu przedstawiane w skali punktowej lub w formie listy rankingowej rozpatrywanych projektów stanowią podstawę wyboru projektów przez KBN do dalszego postępowania, tj. do ogłoszenia zamówienia na łamach dziennika „Rzeczpospolita”.

Do podstawowych kryteriów oceny wniosku zalicza się jego merytoryczną wartość, realność osiągnięcia założonych celów oraz przydatność wyników do rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych.

Wnioski o ustanowienie projektu zamawianego, sporządzone wg ustalonego wzoru, mogą być składane przez cały rok a rozpatrywane są okresowo w turach (edycjach). Ustalony wzór wniosku zobowiązuje wnioskodawcę do załączenia szczegółowego harmonogramu wykonania zadań badawczych, jak też określenia kosztów tych zadań.

Uchwała Nr 1/94, w porównaniu do uchwały Nr 10/92, określiła w sposób bardzo szczegółowy procedurę postępowania zespołu opiniodawczo-doradczego, a ponadto specyfikowała warunki konkursu i okres jego trwania („Konkurs jest zamykany po upływie dwóch miesięcy od dnia ukazania się w dzienniku „Rzeczpospolita” ogłoszenia o otwarciu konkursu na realizację projektu zamawianego).

¹⁸ Kadencja Komitetu trwa 3 lata. Pierwsza kadencja zakończyła się w 1994 r.

¹⁹ Uchwała Nr 16/92 KBN z dnia 23 listopada 1992 r. w sprawie powołania opiniodawczego Zespołu do Spraw Projektów Badawczych Zamawianych (Dz.Urz. KBN Nr 3, poz. 16).

²⁰ Uchwała Nr 16/94 KBN z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie powołania opiniodawczo-doradczego Zespołu do Spraw Projektów Badawczych Zamawianych (Dz.Urz. KBN Nr 5, poz. 19).

Istotne różnice między omawianymi uchwałami występują w zakresie trybu rozpatrywania i kwalifikowania ofert składanych przez zainteresowane i uprawnione podmioty.

W myśl uchwały Nr 10/92 złożone oferty rozpatrywane były przez komisję konkursową powoływaną przez Przewodniczącego KBN i uprawnioną do określania kryteriów oceny tych ofert oraz podstawowych warunków realizacji projektów badawczych zamawianych.

Zmiany wprowadzone uchwałą Nr 1/94 polegały w tej kwestii na przeniesieniu obowiązków komisji konkursowych na zespoły komisji Komitetu i ich sekcje specjalistyczne.

Tak więc w myśl tej uchwały wyboru wykonawcy (wykonawców) projektu badawczego zamawianego dokonuje wyznaczony przez Komitet zespół spośród ofert zaopiniowanych uprzednio przez sekcję specjalistyczną. Zespół ustala także wysokość środków na realizację projektu zamawianego. W przypadku gdy zespół na podstawie opinii sekcji ustali, że żadna z ofert nie odpowiada warunkom konkursu, Komitet ogłasza dodatkowy konkurs lub odstępuje od ustanowienia projektu zamawianego.

Uchwała Nr 1/94 w porównaniu do uchwały Nr 10/92 określiła także w sposób bardzo szczegółowy i jednolity zasady finansowania projektów a także zasady oceny (bieżącej, rocznej i końcowej) projektu zamawianego. Uchwała Nr 10/92 pozostawiała te kwestie do uregulowania w treści umów zawieranych między stronami. W myśl obowiązującej obecnie uchwały środki finansowe na wykonanie projektu zamawianego są przekazywane przez Komitet - zaliczkowo na konto wykonawcy, zgodnie z harmonogramem prac określonym w umowie i proporcjonalnie do upływu czasu. Komitet oraz wnioskodawca mają prawo sprawdzania przebiegu realizacji projektu zamawianego i sposobu wydatkowania przyznanych środków. Wykonawca i realizator zobowiązani są do składania Komitetowi i wnioskodawcy rocznego raportu z realizacji prac objętych umową w terminie do 28 lutego roku następnego. Wykonawca i realizator zobowiązani są także do sporządzenia raportu końcowego i przekazania go wnioskodawcy do oceny nie później niż 30 dni po terminie zakończenia realizacji projektu określonym w umowie. Wnioskodawca

dokonuje oceny raportu końcowego i przekazuje ocenę Komitetowi nie później niż 60 dni po umownym terminie zakończenia realizacji projektu.

II. SZCZEGÓŁOWE USTALENIA KONTROLI

1. Wnioskodawcy i tematyka składanych wniosków i ustanowionych projektów zamawianych

1.1. W związku z przyjętą przez Komitet w uchwale Nr 10/92 formą projektów badawczych zamawianych - jako prac badawczo-rozwojowych o tematyce regionalnej i sektorowej wybieranych do finansowania spośród wniosków, zgłaszanych przez naczelne, centralne i terenowe organy administracji państwowej i realizowanych na potrzeby tych organów - Przewodniczący KBN w maju 1992 r. wystąpił do wszystkich potencjalnych wnioskodawców z pisemną propozycją nadsyłania do KBN wniosków tematycznych o ustanowienie i finansowanie takich projektów.

Do 30.06.1996 r. do KBN wpłynęło ogółem 542 wnioski o ustanowienie PBZ, z czego 370 wniosków zgłosiło 32 kierowników urzędów naczelnych i centralnych, a 172 wnioski zostały zgłoszone przez 46 wojewodów. Już w 1991 r. wpłynęły 2 wnioski, które przyjęto jako wnioski na finansowanie PBZ. W kolejnych latach 1992-1996 (I półr.) liczby zgłoszonych wniosków wynosiły odpowiednio: 124; 141; 120; 102; 53. Na podstawie 542 zgłoszonych wniosków, Komitet ustanowił, jak już wspomniano 212 projektów (ok. 39 %), w tym 138 na podstawie wniosków kierowników urzędów naczelnych i centralnych i 74 projekty na podstawie wniosków wojewodów. Spośród zawartych do dnia 30.06.1996 r. umów na realizację 135 ustanowionych przez Komitet projektów - 88 o wartości 104.167.250 zł dotyczyło projektów, których wnioskodawcami było 20 kierowników naczelnych i centralnych organów administracji państwowej, a pozostałe 47, o wartości 19.286.950 zł dotyczyły projektów wnioskowanych przez 29 wojewodów.

Najwięcej wniosków o ustanowienie PBZ, bo aż 91 złożył Minister Przemysłu i Handlu, również najwięcej zgłoszonych przez tego Ministra projektów (27) znalazło się w realizacji. Spośród wojewodów najwięcej wniosków złożył Wojewoda Poznański - 16 wniosków (4 projekty w realizacji) oraz Wojewoda Lubelski - 12 wniosków (7 projektów w realizacji).

Szczegółowe dane dotyczące głównych wnioskodawców, spośród ministrów i kierowników urzędów oraz spośród wojewodów, przedstawiono w tabeli:

Lp	Minister (Kierownik) ----- Wojewoda	Liczba zgłoszonych wniosków o ust. PBZ	Liczba zawartych umów o realiz. PBZ	Łączne nakłady w umowach o realiz. PBZ
1	2	3	4	5
1.	MPiH	91	27	42.549,8 tys.zł
2.	MTiGM	47	7	3.820,0 tys. zł
3.	PAN	42	7	3.442,0 tys.zł
4.	MOŚZNiL	36	5	8.414,6 tys. zł
5.	MRiGŻ	35	9	7.835,9 tys. zł
6.	MZiOS	33	6	6.546,0 tys.zł
7.	MGPiB	17	3	5.409,3 tys. zł
8.	CUP	9	7	5.515,0 tys. zł
9.	MPW	8	5	2.419,0 tys. zł
10	MPiPS	3	2	9.293,5 tys. zł

Przyznawanie przez Komitet Badań Naukowych i wykorzystywanie środków finansowych na realizację projektów badawczych zamawianych

1.	poznański	16	4	1.174,0 tys. zł
2.	lubelski	12	7	4.566,0 tys. zł
3.	tarnowski	4	3	784,7 tys. zł
4.	elbląski	3	2	2.399,6 tys. zł
5.	chełmski	3	1	1.358,0 tys. zł
6.	koszaliński	2	1	1.100,0 tys. zł
7.	nowosądecki	2	1	700,0 tys. zł
8.	ostrolęcki	2	1	645,0 tys. zł
9.	pilski	1	1	660,0 tys. zł
10.	przemyski	1	1	560,0 tys. zł

- 1.2. Odstąpienie przez Komitet Badań Naukowych od koncepcji ustanawiania projektów zamawianych w ustalonych przez ten Komitet obszarach koncentracji badań na rzecz ustanawiania takich projektów o tematyce wnioskowanej przez naczelne centralne i terenowe organy administracji państwowej, celem zaspokojenia najpilniejszych potrzeb tych organów, przesądziło jednocześnie o zakresie tematycznym i poziomie naukowym tych projektów. Wnioski ww. organów dotyczyły w praktyce problematyki mieszczącej się w zakresie ich zadań ustawowych i statutowych, a zatem z założenia o charakterze użytecznym, ukierunkowane były na rozwiązywanie bieżących problemów z zakresu ich działalności, stanowić też miały podbudowę teoretyczną, wspomagającą lub ukierunkowującą procesy decyzyjne. W rezultacie również wśród ustanawianych i realizowanych projektów dominowała tematyka dotycząca różnych aspektów strategii resortowej i regionalnej.

Przyjmując taki tryb inicjowania tematyki projektów zamawianych przez organy administracji państwowej nie zapewniono skoordynowania zakresu tematycznego i problemowego ustanawianych i finansowanych projektów, szczególnie w odniesieniu do projektów wnioskowanych przez wojewodów - dotyczących często identycznych lub zbliżonych aspektów problematyki regionalnej. Na przykład:

- *KBN na wniosek 11 wojewodów ustanowił i finansował (stan na 30.06.1996 r.) 13 PBZ o łącznych nakładach 7.339,6 tys. zł, dotyczących zagadnień związanych z aktywizacją i restrukturyzacją gospodarczą poszczególnych regionów w Polsce (PBZ 061-01, PBZ 003-01, PBZ 017-05, PBZ 045-05, PBZ 018-05, PBZ 004-07, PBZ 059-01, PBZ 094-01, PBZ 118-01, PBZ 003-01, PBZ 020-02, PBZ 008-03, PBZ 026-03). Z kolei gospodarki odpadami komunalnymi dotyczyły 4 PBZ (PBZ 013-01, PBZ 015-03, PBZ 003-03, PBZ 013-07) o łącznych nakładach 920 tys. zł, ustanowione i finansowane na wniosek 4 wojewodów.*

1.3. Zgłaszana we wnioskach tematyka PBZ a także tematyka projektów już ustanowionych budziła wiele wątpliwości w ramach samego Komitetu (zespoły Komisji KBN), jak również recenzentów zewnętrznych. Na przykład:

- *Zespół Nauk Biologicznych, Nauk o Ziemi i Ochrony Środowiska kwestionując zasadność (wnioskowanego przez Zespół opiniodawczy) ustanowienia projektu MOSZNiL dotyczącego opracowania zasad i kierunków wykorzystania zasobów wodnych dla zaopatrzenia w wodę ludności i gospodarki - jako kolejnego projektu o tematyce zbliżonej do realizowanego już też na wniosek MOŚZNiL projektu zamawianego PBZ 028-02 - zgłosił generalne zastrzeżenie odnośnie ustanawiania projektów obejmujących opracowanie strategii resortowej uznając że „tego rodzaju opracowania powinny opierać się na aktualnie dostępnych wynikach prac badawczych krajowych i zagranicznych i mieć charakter prac eksperckich zlecanych i finansowanych ze środków pozostających w dyspozycji ministrów”,*
- *Zespół Nauk Humanistycznych i Społecznych dokonując wyboru oferty dla PBZ-054-02 ustanowionego uchwałą Komitetu na podstawie pozytywnej opinii Zespołu opiniodawczego uznał, że temat nie dotyczy prac naukowych a działalności statutowej GUS i wystąpił do Komitetu o anulowanie projektu - co nastąpiło. Stwierdzono 10 podobnych przypadków wystąpienia odpowiednich zespołów komisji do KBN o anulowanie ustanowionych już projektów - do czasu kontroli Komitet podjął decyzje o odstąpieniu w odniesieniu do 8 projektów.*
- *Jeden z recenzentów oceniających oferty na wykonanie PBZ 003-01 pt. „Strategia mobilizacji wewnątrzregionalnej na rzecz wspierania procesów restrukturyzacji i prywatyzacji gospodarki w regionie radomskim” negatywnie ocenił podejmowanie w ramach PBZ tematów „które są dobrze rozpoznane przez organa administracji wojewódzkiej, regionalne ogniwa*

organizacji społeczno-politycznych, prasę regionalną itp....” i zaproponował, aby „tematyka badań stała się przedmiotem m.in. różnych prac magisterskich sponsorowanych i nagradzanych przez Wojewodę”. Ponadto recenzent odnosząc się do tematu dotyczącego strategii regionalnej zauważył, że „Myślę z niepokojem o tym, jakie problemy stałyby się udziałem KBN gdyby dla wszystkich województw miałyby być podjęte analogiczne badania? ...”.

- *Z kolei jeden z recenzentów oceniających wnioski wojewody tarnobrzeskiego o ustanowienie PBZ 008-01 pt. „Zdolności transformacyjne woj. tarnobrzeskiego” stwierdzili m.in., że „rozwiązanie problemu objętego wnioskiem wojewody tarnobrzeskiego nie powinno być objęte PBZ finansowanym przez KBN, program restrukturyzacji województwa powinien być realizowany siłami lokalnymi, natomiast metodologicznie wspierany za pomocą modelu programu wzorcowego”.*

- 1.4. Składanie wniosków o ustanowienie PBZ było najczęściej wynikiem współdziałania wnioskodawców - z podporządkowanymi im organizacyjnie lub związanymi regionalnie - jednostkami naukowymi lub badawczo-rozwojowymi, a często nawet wynikiem inicjatywy tych jednostek. Było to m.in. konsekwencją sformułowanych przez KBN wymogów formalnych dotyczących wniosków o ustanowienie PBZ, które zobowiązywały wnioskodawców do precyzowania nie tylko tematyki i uzasadnienia potrzeby podjęcia badań i planowanego wykorzystania wyników tych badań, ale i szczegółowego harmonogramu badań wraz z planowanymi kosztami poszczególnych pozycji zadań ujętych w tym harmonogramie. Wykraczało to poza przygotowanie merytoryczne i możliwości pracowników urzędów wnioskodawców. W efekcie tematyka wnioskowanych PBZ wraz z podstawowymi parametrami i kosztami tych projektów określana była niejednokrotnie przez zainteresowane pozyskaniem dodatkowych środków finansowych jednostki naukowe i badawczo-rozwojowe, których zakres działalności statutowej odpowiadał zazwyczaj proponowanej we wniosku tematyce i które w związku z tym posiadały realne szanse na wygranie otwartego konkursu ofert na wykonanie projektu.

- *Na przykład wystąpienie przez Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej do KBN w styczniu 1994 r. z wnioskiem o ustanowienie PBZ 01-05 pt. „Intensyfikacja połowów śledzi i szprotów na Bałtyku w kompleksie żywnościowym i paszowym kraju” było wynikiem bezpośredniej inicjatywy Morskiego Instytutu Rybackiego, który przesłał do Ministerstwa Transportu i Gospodarki Morskiej przygotowany w wymaganej przez KBN formie wniosek o finansowanie takiego projektu. Z kolei wojewoda ślęski wystąpił do KBN z wnioskiem o ustanowienie PBZ 20-02 pt. „Strategiczny program ekorozwoju” w efekcie otrzymanej z Zarządu Miasta Ustki koncepcji realizacji programu ekorozwoju Ustki sporządzonej przez Instytut Ochrony Środowiska w Gdyni i Stowarzyszenie „Denvia” (we wniosku jako potencjalnych wykonawców podał te jednostki).*

W jednym stwierdzonym przypadku wnioskodawca uzależniał realizację PBZ od wyboru przez KBN jednostki, która miała wykonywać ten projekt, wskazanej przez niego we wniosku o ustanowienie PBZ. Po dokonaniu wyboru przez właściwy Zespół Komisji KBN (w drodze konkursu) oferty innego wykonawcy, wnioskodawca wycofał propozycję realizacji tego projektu. Dotyczyło to Wojewody Gdańskiego, który wobec dokonanego przez Zespół Nauk Biologicznych, Nauk o Ziemi i Ochrony Środowiska wyboru wykonawcy PBZ 002-05 innego niż Uniwersytet Gdański (wskazany we wniosku o ustanowienie) nie wyraził zgody na podpisanie umowy o wykonanie projektu. W konsekwencji projekt został anulowany przez KBN.

2. Ustanawianie projektów zamawianych - działalność Zespołu opiniodawczego

2.1. Zgodnie z zasadami określonymi uchwałą Nr 10/92 a także następną w tej sprawie uchwałą Nr 1/94, zgłoszone do KBN wnioski o ustanowienie PBZ winne być poddawane ocenie i opinii powoływanego specjalnie w tym celu na okres kadencji Komitetu opiniodawczego Zespołu do Spraw Projektów Badawczych Zamawianych. W rzeczywistości pierwszy Zespół opiniodawczy PBZ powołany został w dniu

25 listopada 1992 r. i faktyczną działalność podjął dopiero w dniu 8 stycznia 1993 r., a więc w 8 miesięcy po uruchomieniu tej formy finansowania badań.

Ponieważ do końca 1992 r. wpłynęły do KBN 124 wnioski o ustanowienie PBZ brak Zespołu był przyczyną znacznych opóźnień w ich rozpatrywaniu - omówionych szczegółowo w dalszej części informacji.

Nadmienić należy, iż w 1992 r. jeszcze przed podjęciem uchwały Nr 10/92 podjęto finansowanie (na całkowicie dowolnych i nie znajdujących żadnych podstaw prawnych zasadach) dwóch projektów zamawianych zgłoszonego przez Ministra Pracy i Spraw Socjalnych (jako projekt celowy) PBZ 001-00 i zgłoszonego przez Kierownika Centralnego Urzędu Planowania PBZ 002-00.

Uwagę zwracał brak stałej koncepcji KBN co do składu osobowego Zespołu opiniodawczego. Początkowo uchwałą Nr 10/92 ustalono, że w skład Zespołu PBZ wchodzić miało od 9 do 15 osób, przy czym jedna trzecia to członkowie stali, pozostałych zaś miał powoływać każdorazowo KBN na wniosek odpowiedniej Komisji Komitetu w zależności od dyscyplin i dziedzin obejmujących rozpatrywaną problematykę wniosków.

W dalszej fazie postępowania, na mocy kolejnych uchwał KBN (Nr 16/92 i Nr 1/94 i Nr 16/94), ustalenia te uległy znacznemu uproszczeniu. W rezultacie składy osobowe Zespołu PBZ nie zapewniały pełnej reprezentatywności w stosunku do tematyki zgłaszanych wniosków o ustanowienie PBZ, co powodowało angażowanie przez ten Zespół w szerokim zakresie recenzentów, którym powierzano ocenę rozpatrywanych wniosków. Zespół czynił to jednak nieformalnie²¹ w związku z czym nie był zobowiązany do uwzględniania tych ocen w swoich opiniach. W końcu 1995 r. Komitet nie wyraził zgody na powoływanie recenzentów. Od tego czasu Zespół PBZ ograniczał się do korzystania z ekspertów powoływanych w trybie ust. 26 Kryteriów wprowadzonych uchwałą 1/94 KBN, tj. przez Przewodniczącego KBN na wniosek przewodniczącego Zespołu. Podkreślić należy, iż liczba powoływanych ekspertów

²¹ Uchwały KBN nie przewidywały powoływania recenzentów przez Zespół do Spraw PBZ

w porównaniu do liczby angażowanych uprzednio recenzentów (w relacjach na jeden rozpatrywany wniosek) uległa znacznemu (nawet kilkakrotnemu) zmniejszeniu.

2.2. Uchwała Nr 10/92 zapewniała, a uchwała Nr 1/94 dopuszczała udział przedstawiciela wnioskodawcy w posiedzeniach zespołu PBZ. Ww. uchwały ani też uchwały powołujące Zespół PBZ na kolejne kadencje KBN nie precyzowały jednak uprawnień tego Zespołu co do zakresu i formy ewentualnych uzgodnień z wnioskodawcami.

W praktyce taki stan uregulowań okazał się niedostateczny. Znaczna część wniosków uzyskiwała bowiem pozytywną ocenę Zespołu dopiero w wyniku negocjacji i po uzyskaniu od przedstawiciela wnioskodawcy zapewnienia o przyjęciu sugerowanych przez Zespół poprawek.

Poprawki te wprowadzane były przez wnioskodawcę do nowelizowanych wniosków równocześnie z postępującym dalej trybem ustanawiania PBZ. W niektórych przypadkach negocjacje z wnioskodawcami w sprawie poprawek podejmowane były na polecenie Komitetu już po zakwalifikowaniu projektów do finansowania. Tak więc KBN dokonując wyboru (ustanowienia) PBZ dysponował tytułami projektów określonymi pierwotnie we wnioskach. Natomiast urząd Komitetu formułując teksty ogłoszeń konkursowych posługiwał się także wnioskami znowelizowanymi. Prowadziło to w wielu przypadkach do niezgodności tytułów ustanowionych projektów - wymienianych w uchwałach KBN z tytułami ogłaszanych w prasie, którymi posługiwano się w dalszym postępowaniu z tymi projektami. Różnice takie miały miejsce w przypadku 27 projektów na 206, dla których do czasu kontroli ogłoszono konkursy.

W końcu 1995 r. Komitet wstrzymał prowadzenie przez Zespół PBZ negocjacji z wnioskodawcami, co jednakże spotkało się z krytyką ze strony Zespołu PBZ. Zwracano uwagę na fakt, iż tylko niewielki procent wniosków uzyskiwał pozytywną ocenę Zespołu PBZ bez wnoszenia poprawek i że zaniechanie negocjacji wpłynie negatywnie na jakość wniosków. Do czasu zakończenia kontroli kwestia ta nie znalazła ostatecznego rozstrzygnięcia.

2.3. Do czasu kontroli (do 30.06.1996 r.) do KBN wpłynęło 542 wnioski o ustanowienie PBZ, z czego do finansowania zakwalifikowano 212. Zespół PBZ dokonując negatywnej oceny wniosków uzasadniał to w wielu przypadkach stwierdzeniem, iż projekt nie ma cech PBZ, nie konkretyzując jakich cech to dotyczy.

Dodać również należy, że Komitet Badań Naukowych decydując się na koncepcję ustanowienia PBZ w drodze selektywnego wyboru i finansowania ze środków budżetowych tematów badawczych zgłaszanych przez centralne, naczelne i terenowe organy administracji państwowej nie sprecyzował w sposób jednoznaczny i nie przedstawił potencjalnym wnioskodawcom cech charakterystycznych takiego projektu.

Formułowane przez Zespół PBZ oceny wniosków w wielu przypadkach omówionych już w pkt. 1.2., kwestionowane były przez zespoły Komisji Komitetu.

Sporządzone przez Zespół oceny wniosków sprowadzały się często do ogólnych opinii. Nie zamieszczano natomiast w tych ocenach zapisów dotyczących spełnienia lub niespełnienia podstawowych kryteriów ocen określonych w ust. 21 „Kryteriów ...” wprowadzonych uchwałą nr 1/94.

Zespół opiniodawczy PBZ w swoich działaniach nie przestrzegał przyjętego i zatwierdzonego przez Przewodniczącego KBN trybu pracy.

Zgodnie z tym trybem rozpatrywanie i opiniowanie partii wniosków miało się odbywać etapowo na trzech odrębnych posiedzeniach co zapewnić miało członkom Zespołu warunki właściwego zapoznania się z wnioskami i podjęcia obiektywnych decyzji. Stwierdzono że w przypadku 50 wniosków jakie wpłynęły w ramach V edycji zastosowano odmienną procedurę. Na posiedzeniu w dniu 31 maja 1994 r. wobec dużej liczby wniosków i zbliżającego się okresu wakacyjnego zdecydowano o konieczności przyspieszenia a równocześnie uproszczenia trybu ocen. Jeszcze na tym samym posiedzeniu Zespół oceniając wnioski po raz pierwszy i bez udziału przedstawicieli wnioskodawców zdecydował o odrzuceniu 7 wniosków.

2.4. Zespół PBZ w trakcie swojej działalności nie przestrzegał wymogów formalnych dotyczących sposobu prezentowania swoich opinii Komitetowi Badań Naukowych.

Zgodnie z uchwałą Nr 1/94 Zespół PBZ winien prezentować wyniki swoich ocen w formie list rankingowych wniosków, które uzyskały ocenę pozytywną. W praktyce Zespół ten przedkładał Komitetowi (za pośrednictwem Departamentu Badań urzędu KBN zobowiązanego m.in. do obsługi PBZ) listy nie uszeregowanych wniosków, w tym także wniosków z ocenami negatywnymi i wniosków bez ocen.

Zespół PBZ nie stosował się także do ustanowionej skali ocen (A - projekt bardzo potrzebny; B - potrzebny; C - nieprzydatny w praktyce) i przedstawiał oceny pośrednie AB, BA i BC.

W rezultacie część obowiązków Zespołu PBZ przenoszona była na KBN. Dodać przy tym należy, iż listy wniosków - zawierające zwykle kilkadziesiąt pozycji tylko w nielicznych przypadkach przekazywane były członkom Komitetu z odpowiednim wyprzedzeniem. Występowały przypadki przekazywania tych list w przeddzień posiedzenia.

Porządek posiedzeń KBN, na których rozpatrywano opinie i ustanawiano od kilku do kilkunastu PBZ przewidywał najczęściej kilkanaście innych punktów wymagających od Komitetu analizy, rozważenia argumentów „ciał opiniodawczych” i podejmowania decyzji o konsekwencjach finansowych.

2.5. Zgodnie z uchwałą Nr 10/92 okres od złożenia wniosku do ogłoszenia zamówienia nie powinien trwać dłużej niż 6 miesięcy. W rzeczywistości z ogólnej liczby 87 PBZ ustanowionych do końca 1993 r. w przypadku 43 projektów okres ten był dłuższy i wynosił: 7 m-cy dla 17 PBZ, 8 m-cy dla 3 PBZ, 9 m-cy dla 5 PBZ, 10 m-cy dla 9 PBZ, 11 m-cy dla 8 PBZ, 13 m-cy dla 1 PBZ.

Obowiązująca od 1 marca 1994 r. uchwała Nr 1/94 uregulowała problem terminowego dokonywania ocen przez wprowadzenie obowiązku rozpatrywania zgłaszanych wniosków w trzech turach w ciągu roku (I tura - wnioski złożone do 31 stycznia, II tura - wnioski złożone do 31 maja, III tura - wnioski złożone do 30 września).

3. Tryb rozpatrywania ofert konkursowych - wybór wykonawców ustanowionych projektów zamawianych

- 3.1. W myśl zasad określonych uchwałą Nr 10/92 oferty na wykonanie PBZ rozpatrywały powoływane przez Przewodniczącego komisje konkursowe, które na podstawie ustalonych przez siebie kryteriów dokonywały wyboru najkorzystniejszej oferty.

Tryb ten był niezgodny z przepisem art. 11, ust. 2, pkt 2 ustawy o utworzeniu KBN, stanowiącym iż decyzje w sprawie finansowania projektów badawczych podejmuje odpowiednie Zespoły Komisji Komitetu na podstawie wniosków swoich sekcji.

Taka praktyka rozstrzygania konkursów stosowana była od początku, tj. od 1992 r. do końca III kwartału 1993 r. Na uwagę zasługuje fakt, iż dodatkowe „Wytyczne dla Komisji dotyczące wyboru ofert na realizację projektów badawczych zamawianych” (niepublikowane) ustalone zostały przez Przewodniczącego KBN dopiero w dniu 13 lipca 1993 r.

W dniu 20 września 1993 r. Przewodniczący KBN podjął natomiast decyzję o przejęciu funkcji komisji konkursowych przez Zespoły Komisji Komitetu.

Doprowadzając procedurę wyboru oferty do zgodności z ustawą Przewodniczący KBN zmieniając uchwałę Komitetu przekroczył jednak swoje kompetencje ograniczone wyłącznie do wstrzymywania wykonania uchwał (art. 9 ust. 5 ustawy).

Poprawne formalnie uregulowanie tej kwestii nastąpiło dopiero z dniem 1 marca 1994 r., tj. z chwilą wejścia w życie uchwały Nr 1/94 określającej szczegółowy i zgodny z ustawą tryb rozpatrywania i wyboru ofert.

- 3.2. Zespoły Komisji KBN na podstawie ocen i opinii komisji konkursowych lub swoich sekcji specjalistycznych powierzyły realizację wymienianych już poprzednio 135 PBZ łącznie 103 podmiotom, w tym:

- 54 jednostkom badawczo-rozwojowych,
- 13 placówkom naukowym PAN,

- 23 szkołom wyższym,
- 13 fundacjom i innym podmiotom - jako działającym na rzecz nauki.

Niektóre jednostki były wykonawcami kilku PBZ. Na przykład Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych w Warszawie (IRiSS) był wykonawcą 4 projektów (PBZ 002-00; PBZ 057-01; PBZ 014-03; PBZ 021-07) a utworzona przez pracowników tego Instytutu Fundacja Promocji Rozwoju im. E.Lipińskiego w Warszawie była wykonawcą 2 projektów (PBZ 003-01, PBZ 008-03) oraz wykonawcą usług obcych w 3-ch PBZ realizowanych przez IRiSS.

Mimo przeprowadzanego każdorazowo konkursu ofert, ogłoszonego (nieraz dwukrotnie) w dzienniku „Rzeczpospolita” a następnie rozstrzyganego w omówionym poprzednio trybie przez komisje konkursowe, sekcje specjalistyczne i zespoły komisji KBN, wykonawcami projektów były zazwyczaj jednostki wskazywane przez wnioskodawców we wnioskach o ustanowienie projektu, inicjujące najczęściej złożenie wniosku i biorące czynny udział w opracowaniu tego wniosku. Z wybranych losowo przez kontrolujących 40 PBZ - wykonawcami 31 projektów były jednostki zaproponowane przez wnioskodawców. Zaznaczyć także należy, iż niejednokrotnie na ogłaszane przez KBN konkursy napływało po jednej ofercie zgłaszanej najczęściej przez jednostkę proponowaną przez wnioskodawcę. Podkreślenia wymaga też, iż w latach 1993-1996 (do 15 września) zespoły komisji KBN w 29 przypadkach dokonały wyboru wykonawców na podstawie jednej złożonej oferty.

Oceniając proces wyboru wykonawców projektów badawczych zamawianych można stwierdzić, że organy administracji państwowej występując z wnioskami o ustanowienie PBZ zapewniały równocześnie nadzorowanym bądź funkcjonującym na swoim terenie jednostkom dopływ dodatkowych środków budżetowych - na finansowanie ich działalności przeznaczonych przede wszystkim na wynagrodzenia, zakupy aparatury i pokrywanie kosztów ogólnych.

- *Kierownik Centralnego Urzędu Planowania w 7 PBZ przyjętych do realizacji w latach 1992-1996, w 6 przypadkach jako potencjalnego wykonawcę wskazał nadzorowany Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, który realizując ostateczne 4 z tych projektów otrzymał w tych latach (do 10.11.1996 r.) na ich realizację środki w wysokości 2.930 tys. zł; dla porównania w latach 1993-1995 Instytut otrzymał z KBN na dofinansowanie działalności statutowej 765 tys.zł.*
- *Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego w Warszawie wskazany przez nadzorującego Ministra Przemysłu i Handlu jako potencjalny wykonawca wnioskowanego PBZ 025-03 uzyskiwał w latach 1994-1996 (I półrocze), z tytułu realizacji tego projektu, wpływy stanowiące ponad 50 % w przychodach ogółem (w 1994 r. - 67,8 %; w 1995 r. - 58,4 % i w półr. 1996 r. - 51,6 %).*

3.3. Przeprowadzona w toku kontroli na podstawie dostępnych dokumentów analiza trybu rozpatrywania i wyboru ofert kilku projektów (PBZ 008-01, PBZ 003-01, PBZ 028-05 i PBZ 088-02) wskazała na nieprzestrzeganie przez komisje konkursowe, zespoły Komisji i ich sekcje obowiązujących w tym zakresie zasad. I tak m.in.:

- do finansowania wybierano oferty nie spełniające wymogów formalnych co pozwalało na odrzucenie oferty bez rozpatrzenia,
- nie przestrzegano określonego uchwałą Nr 1/94 wymogu, zgodnie z którym realizator projektu winien być zatrudniony w jednostce będącej wykonawcą projektu,
- realizację projektu a co się z tym wiąże również środki finansowe powierzano podmiotom o niewielkich możliwościach realizacyjnych, co dotyczy głównie Fundacji Zabezpieczenia Społecznego, która nie dopełniła obowiązku rozliczenia umowy i nie dokonała zwrotu należnej Komitetowi kwoty.

Stwierdzono, także przypadki wyboru ofert, w których znaczną część środków przewidziano na opracowanie programu badań i metod badawczych. Na przykład:

- *w harmonogramie do umowy z dnia 10.12.1993 r. sporządzonym na podstawie wybranej do realizacji oferty Fundacji Zabezpieczenia Społecznego na wykonanie zadań włączonych w zakres realizacji PBZ 008-01, dotyczących przygotowania koncepcji realizacyjnej badań i metodologii prac badawczych przewidziano nakłady w wysokości 19 tys. zł., co stanowiło ok. 24% planowanych nakładów na realizację całego projektu (80 tys. zł.), a w umowie na wykonanie PBZ 03-01 zawartej z Fundacją Promocji Rozwoju im. E. Lipińskiego na zadania takie (łącznie z realizacją badań terenowych) planowano poniesienie nakładów w wysokości sięgającej ok. 66% (58 tys. zł.) przewidzianych nakładów na realizację całego projektu (88 tys. zł.).*

Szczególnie liczne uchybienia i nieprawidłowości świadczące o nierzetelności działań miały miejsce przy wyborze zakwalifikowanej do finansowania oferty Centrum im. Adama Smitha (CAS) na realizację PBZ 088-02 „Polityka pobudzania wzrostu gospodarczego. Możliwość wykorzystania przez Polskę doświadczeń innych krajów” dla Centralnego Urzędu Planowania.

- *Oferta CAS nie zawierała dokumentów określających status prawny tej jednostki ani dokumentów określających sytuację majątkową i finansową a zwłaszcza wymaganego zaświadczenia banku finansującego o zdolności kredytowej i kondycji finansowej. Oferta ta przy krytycznych opiniach i niekorzystnej ocenie punktowej recenzentów została zarekomendowana do finansowania przez Sekcję Nauk Ekonomicznych w wyniku przewagi głosów 3:2 uzyskanej w tajnym głosowaniu członków tej Sekcji. Stwierdzono równocześnie, iż nazwisko jednego z członków sekcji figurowało na załączonej do oferty liście wykonawców. Na liście tej figurowały także nazwiska 2-ch osób, z którymi CAS nie uzgodniło udziału w realizacji projektu, na co zwrócił uwagę jeden z recenzentów oferty. Podkreślenia wymaga fakt, że Przewodniczący KBN, nie mając ku temu uprawnień, dokonał zmiany uchwały Zespołu komisji Komitetu przyznającej na realizację omawianego projektu kwotę 150 tys. zł i zwiększył ją do 250 tys. zł.*

3.4. Zgodnie z uchwałą Nr 1/94 okres od zamknięcia konkursu do podjęcia decyzji o przyznaniu środków na finansowanie PBZ (czyli okres rozpatrywania ofert) nie

powinien być dłuższy niż 6 miesięcy (uchwała 10/92 nie narzucała żadnych terminów w tym zakresie).

W rzeczywistości tylko w nielicznych przypadkach okres ten nie przekraczał 6 m-cy. Z ogółu 66 analizowanych w toku kontroli PBZ ustanowionych już po wejściu w życie uchwały Nr 1/94 dla 44 PBZ okres rozpatrywania ofert mieścił się w przedziale 6 - 12 m-cy, dla 17 PBZ przekraczał 12 m-cy i sięgał 18 m-cy, przy czym dla 8 z tych projektów do czasu kontroli nie została jeszcze wydana decyzja Przewodniczącego KBN. Łączny okres od zgłoszenia wniosku o ustanowienie PBZ do decyzji o finansowaniu wybranej oferty wahał się w szerokich granicach i w przypadku 153 projektów zgłoszonych i ustanowionych od 1 marca 1994 r. do końca 1995 r. wynosił od 3 do 28 m-cy (dla 136 PBZ powyżej 12 m-cy, w tym dla 7 powyżej 24 m-cy).

4. Umowy i koszty realizacji

Podstawą realizacji i finansowania PBZ stanowiły umowy zawierane jako „umowy o dzieło” z odniesieniem do szczegółowych w tym zakresie uregulowań kodeksu cywilnego.

W treści zawieranych umów (sporządzanych wg ujednoliconych przez KBN wzorów) nie określano jednak wyróżniającego dla tego rodzaju umów cywilno-prawnych rezultatu końcowego, będącego wynikiem realizacji umowy oraz formy dzieła w jakiej wykonawca powinien przedłożyć rezultat zakończonych prac badawczych lub badawczo-rozwojowych; nie wymagały tego również wzory stosowanych przez KBN formularzy umowy. Co najwyżej pewne i nie zawsze jednoznaczne informacje na ten temat zamieszczane były w załączonym do umowy opisie projektu.

Jakkolwiek podstawowym założeniem przyjętej formuły PBZ jest wykorzystanie wyników projektów w praktyce, umowy nie zobowiązywały także wykonawców do przekazywania tych wyników wnioskodawcom i nie określały spodziewanego efektu końcowego wdrożenia wyników.

W świetle postanowień zawieranych umów rezultatem wykonania PBZ były sporządzane przez wykonawców raporty końcowe z realizacji projektów, które po zaopiniowaniu przez wnioskodawcę były przekazywane do KBN i służyły za podstawę końcowego - merytorycznego i finansowego rozliczenia umów.

Wartość nakładów ponoszonych na realizację poszczególnych PBZ wynosiła (wg zawartych umów) od 14 tys. zł do ok. 9 mln zł, tj. średnio ponad 915 tys. zł.

W przyjętych umowie przedziałach kwotowych finansowano następujące liczby PBZ:

– od 14 tys. zł do 50 tys. zł	- 4
– od 51 tys. zł do 100 tys. zł	- 11
– powyżej 100 tys. zł do 500 tys. zł.	- 56
– powyżej 500 tys. zł do 1000 tys. zł.	- 25
– powyżej 1000 tys. zł do 2500 tys. zł	- 32
– powyżej 2500 tys. zł do 5000 tys. zł	- 6
– powyżej 5000 tys. zł do 8.993 tys. zł	- 1

Nakłady na realizację PBZ określone były w umowach w układzie rodzajowym, jak też w podziale na poszczególne zadania wyszczególniane w załączonych do umów harmonogramach realizacyjnych. Główną pozycję kosztów w analizowanych w toku kontroli umowach stanowiły wynagrodzenia z pochodnymi i honoraria wykonawców i współwykonawców, pochłaniające z reguły ponad połowę ogółu wydatków. Na przykład wydatki na wynagrodzenia pracowników wykonawców wymienionych niżej PBZ w wydatkach ogółem poniesionych (lub przewidywanych) na realizację tych projektów stanowiły:

- PBZ 008-01 - ok. 77 % (61,2 tys. zł),
- PBZ 003-01 - ok. 58 % (51,0 tys. zł),
- PBZ 088-02 - ok. 77 % (191,5 tys. zł),
- PBZ 084-02 - ok. 76 % (229,1 tys. zł).

Znaczącą pozycję wydatków stanowiły także usługi obce i zakupy aparatury - jakkolwiek występowały one nie we wszystkich umowach.

Podstawą do określania wysokości nakładów, jak też ich struktury stanowiły kosztorysy ofertowe, przy czym podkreślenia wymaga, że zarówno oferty jak i podpisywane umowy nie zawierały kalkulacji kosztów realizacji projektów. Nie określały także pracochłonności wchodzących w zakres projektów zadań badawczych, w tym także usług obcych.

W ofertach i umowach na wykonanie projektów zamieszczono co najwyżej przewidywane składy osobowe zespołów badawczych (najczęściej jednak tylko nazwiska głównych wykonawców) z podaniem formy zatrudnienia (umowa o pracę, umowa o dzieło, umowa-zlecenie), co jednak w praktyce, nie było przestrzegane.

5. Nadzór wnioskodawców nad realizacją wnioskowanych projektów badawczych zamawianych

Obowiązujące zasady organizacji i finansowania PBZ przewidują znaczący udział wnioskodawców zarówno w sprawowaniu bieżącego nadzoru nad realizacją tych projektów, jak też w ocenie końcowej przedkładanych wyników. Od początku funkcjonowania PBZ wnioskodawcy byli na równi z KBN uprawnieni do kontroli przebiegu realizacji projektów i sposobu wydatkowania środków, zaś wykonawcy byli zobowiązani do przedkładania wnioskodawcom raportów rocznych i końcowych.

Obowiązki wnioskodawców ograniczające się pierwotnie do opiniowania przedkładanych im raportów końcowych, uchwałą Nr 1/94 zwiększone zostały o potwierdzanie faktur wystawianych przez wykonawców i o opiniowanie raportów rocznych. Zwiększeniu nadzoru i zainteresowania ze strony wnioskodawców służyć miała również wprowadzona uchwałą 1/94 instytucja pełnomocników wyznaczanych przez wnioskodawców do prowadzenia całości spraw dotyczących koordynacji prac związanych z realizacją PBZ.

W rzeczywistości, objęci kontrolą wnioskodawcy nie wykazywali należytego zainteresowania przebiegiem realizacji wnioskowanych projektów zwłaszcza w zakresie przestrzegania terminów i zasadności ponoszonych kosztów i nie wywiązywali się w pełni z ciążących na nich obowiązków.

Do nielicznych należały przypadki pełnego przestrzegania obowiązujących w tym zakresie zasad. Miały one miejsce tylko wtedy gdy nadzór kontrolowanego urzędu ograniczał się do jednego zgłoszonego i przyjętego do realizacji projektu. W tym zakresie pozytywnie oceniono działania Urzędu Wojewódzkiego w Jeleniej Górze przy realizacji PBZ 014-02 „Opracowanie i testowanie modelu gospodarstwa górskiego w Sudetach uwzględniającego wymogi rolnictwa ekologicznego”, jak też nadzór nad realizacją PBZ 045-05 „Optymalizacja długofalowej strategii rozwoju regionu funkcjonalnego” zgłoszony przez Wojewodę Siedleckiego z upoważnienia 7 wojewodów z tzw. trójkąta CTK²².

W przypadku innych objętych kontrolą wnioskodawców ustalenia kontroli w zakresie sprawowanego nadzoru wskazywały na występowanie zaniedbań i nieprawidłowości, uwiadczniających się zwłaszcza w ministerstwach i urzędach będących wnioskodawcami większej liczby realizowanych PBZ, jak np. MPiH, MZiOS, CUP, UW Lublin. Stwierdzono m.in., że wnioskodawcy mimo wprowadzonych uchwałą Nr 1/94 postanowień dotyczących obowiązku wyznaczenia pełnomocników do prowadzenia całości spraw związanych z realizacją PBZ nie przywiązywali należytej wagi do tej instytucji.

- w Ministerstwie Przemysłu i Handlu dla wszystkich pełnomocników kontrolowanych 20 PBZ o łącznych kosztach 31.890 tys. zł nie określono zadań i obowiązków związanych z pełnieniem tej funkcji,
- w Centralnym Urzędzie Planowania dla 7 kontrolowanych PBZ (w tym 1 dla którego współwnioskodawcą była PAN) o łącznych kosztach 3.695 tys. zł wyznaczono jednego pełnomocnika nie określając zakresu jego obowiązków i kompetencji,
- w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej dla żadnego z 5 wnioskowanych i realizowanych PBZ o łącznych kosztach 6.146 tys. zł nie wyznaczono pełnomocnika.

²² tzw. trójkąt CTK (Ciechanów, Terespol, Kielce) obejmuje województwa: ciechanowskie, kieleckie, łomżyńskie, ostrołęckie, płockie, radomskie, siedleckie i warszawskie.

- Pełnomocnika nie powołano także w Urzędach Wojewódzkich w Bielsku-Białej (PBZ 007-01), w Katowicach (PBZ 034-03) i w Radomiu (PBZ 003-01). W urzędzie Wojewódzkim w Słupsku funkcję pełnomocnika wnioskowanego i realizowanego PBZ 020-02 w okresie kontroli pełnił były burmistrz miasta Ustki, od dłuższego już czasu nie powiązany służbowo w żaden sposób z wnioskodawcą i nie posiadający praktycznie możliwości wypełniania ciążących na nim obowiązków. Pełnomocnik ten nie dysponował żadnymi dokumentami związanymi z realizacją projektu i jak twierdził nie były mu znane obowiązki pełnomocnika. Pełnomocnik Wojewody Opolskiego do spraw jednego ze zgłoszonych i realizowanych projektów zamawianych (dot. PBZ 123-01) twierdził, że o powierzeniu mu tej funkcji dowiedział się w rozmowie telefonicznej z pracownikami KBN.

Pełnomocnicy wojewodów i ministrów również w przypadkach wyposażenia ich w niezbędne pełnomocnictwa i zakresy czynności nie wywiązywali się z obowiązków i na ogół traktowali je w sposób formalny lub mało odpowiedzialny. Stwierdzono nawet przypadki pobierania przez pełnomocników wnioskodawców wynagrodzeń od wykonawców za usługi związane z realizacją nadzorowanych projektów. I tak:

- pełnomocnik Wojewody Opolskiego do spraw PBZ 123-01 (główny architekt wojewódzki) pobrał od wykonawcy (Akademia Rolnicza we Wrocławiu) wynagrodzenie w kwocie 1.850 zł,
- pełnomocnik Wojewody Piłskiego do spraw PBZ 006-03 (z-ca dyr. Wydziału Rozwoju Gospodarczego) pobrał od wykonawcy projektu (AGH Kraków) wynagrodzenie w kwocie 5.500 zł.

W rezultacie nadzór ze strony wnioskodawców nad przebiegiem i bieżącymi wydatkami sprowadzał się często do bezkrytycznej i czysto formalnej akceptacji faktur przedkładanych przez wykonawców i przekazywaniu ich do KBN. Miało to miejsce w urzędach wojewódzkich: w Bielsku-Białej, Opolu, Lublinie, Radomiu; ministerstwach: Przemysłu i Handlu, Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa; w Centralnym Urzędzie Planowania i w Polskiej Akademii Nauk. Na przykład:

- *MGPiB zaakceptowało rozliczenia zaliczki na PBZ 128-01 mimo przekroczenia, bez wymaganej w takich przypadkach zgody KBN, preliminowanych kosztów zakupu aparatury przez wykonawcę (Instytut*

Gospodarki Mieszkaniowej w Warszawie) o 5.100 zł, tj. o 63 % a także przez współwykonawcę (Politechnika Warszawska) o 4.516 zł, tj. o 40 %,

- *MPiH akceptowało bez zastrzeżeń rozliczenia przedkładane przez wykonawców, mimo że wykazywane w tych rozliczeniach wydatki były wyższe od kwot określonych w umowach, akceptowało także rozliczenia wskazujące na opóźnienia.*

W podobny sposób odnoszono się do rozliczeń przedstawionych przez wykonawców w raportach rocznych i raportach końcowych:

- Urząd Wojewódzki w Katowicach zaakceptował bez uwag raport roczny za 1995 r. z realizacji PBZ 034-03, mimo iż nie zawierał omówienia stanu wykonanych prac i ich zgodności z harmonogramem.
- Centralny Urząd Planowania dokonując oceny raportu końcowego PBZ 002-00 nie zakwestionował zaliczenia przez wykonawcę (Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych w Warszawie) w ciężar kosztów projektu wydatków na realizację prac sfinansowanych już ze środków przekazanych Instytutowi na dofinansowanie działalności ogólnotechnicznej.
- Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej nie wyegzekwowało od wykonawców: PBZ 105-01 (Instytut Badań Systemowych PAN w Warszawie) i PBZ 110-01 (Politechnika Gdańska) raportów z pierwszego roku realizacji tych projektów oraz nie dokonało oceny raportu za 1994 r. z realizacji PBZ 113-01.

Szczególnym przykładem braku zainteresowania efektywnym wykorzystaniem środków budżetowych było podpisanie przez wojewodę radomskiego umowy na realizację, PBZ 003-01, którego założenia i cele uległy już dezaktualizacji w wyniku przewlekłej procedury ustanawiania i wyboru wykonawcy.

Wniosek o ustanowienie projektu złożony został przez wojewodę radomskiego w lipcu 1992 r. w związku z przystąpieniem do opracowania programu restrukturyzacji i prywatyzacji regionu radomskiego w ramach „Porozumienie-Radom 92”²³.

²³ Porozumienie podpisane zostało w maju 1992 r. przez m.in. Wojewodę Radomskiego, Ministra Przekształceń Własnościowych, Sejmik Samorządowy Woj. Radomskiego, Zarząd Miasta Radomia w celu uruchomienia długofalowego, systemowego procesu zmian w strukturze gospodarczej

Zgodnie z wnioskiem realizacja projektu zamawianego, którego końcowym efektem miało być opracowanie strategii mobilizacji społecznej, służyć miała przygotowania i skutecznej ww. program restrukturyzacji ułatwić jego realizację.

Umowę na realizację projektu podpisano jednak dopiero w lipcu 1994 r., w czasie gdy opracowane zostały już przez inny zespół (w ramach Porozumienie - Radom 92) cele strategiczne i operacyjne kierunkowej strategii restrukturyzacji i prywatyzacji województwa - uwzględniające także działania ułatwiające i zabezpieczające przebieg procesów transformacji.

6. Nadzór KBN i urzędu KBN nad przebiegiem realizacji projektów badawczych zamawianych i wydatkami wykonawców - rozliczenia końcowe

6.1. Środki na realizację PBZ zgodnie z ustaleniami zawieranych umów przekazywane były wykonawcom zaliczkowo.

Stwierdzono jednak, że przekazywanie wykonawcom kolejnych transz środków odbywało się niezależnie od zgodności realizacji projektu z harmonogramami i kosztorysem oraz rzetelności składanych przez wykonawców faktur rozliczających otrzymane z KBN środki. Nie wykorzystywano bowiem możliwości sprawowania w trakcie realizacji PBZ nadzoru nad przebiegiem i prawidłowością wydatkowania przez wykonawców PBZ środków budżetowych. Dla zapewnienia tego nadzoru w uchwale Nr 1/94 przewidziano w szczególności uzależnienie przekazania kolejnych zaliczek od rozliczenia poprzedniej zaliczki. Podstawą do tego powinny być faktury składane przez wykonawców oraz raporty roczne z realizacji PBZ oceniane następnie przez sekcje specjalistyczne i zespoły komisji. Ocenie należało poddawać zgodność wykonania prac z przyjętym harmonogramem i z zakresem ustalonym przez Komitet, a także racjonalność i prawidłowość wykorzystania przyznanych przez Komitet środków finansowych. Od przyjęcia raportu rocznego przez zespół komisji Komitetu miało być uzależnione dalsze finansowanie projektu lub zastosowanie konsekwencji

przewidzianych w umowie o wykonanie PBZ, dotyczących niewłaściwego wykonania zobowiązań przez wykonawcę i realizatora PBZ.

- *Komitet przekazywał na rzecz Instytutu Pracy i Polityki Socjalnej zaliczkowo kolejne kwoty środków na realizację PBZ 84-02 jakkolwiek faktury którymi rozliczano te zaliczki uwidaczniały niezgodny z harmonogramem stan realizacji tego projektu. I tak wg faktury z dnia 29.12.1994 r. rozliczającej pierwszą zaliczkę w kwocie 60 tys. zł zakres realizacji 2-ch zadań, dla których upływał już (z końcem roku) termin zakończenia nie przekraczał, (w ujęciu finansowym) 40%. Mimo to 9.01.1995 r. Instytut otrzymał drugą zaliczkę w kwocie 105 tys. zł. Również wg kolejnej faktury z 18.09.1995 r. rozliczającej tę zaliczkę zakres finansowego zaawansowania 7 z 10 zadań przewidzianych do zakończenia we wrześniu 1995 r. nie przekraczał 50% a w jednym przypadku wykazywał stan zerowy. Trzecią zaliczkę w kwocie 135 tys. zł Komitet przekazał Instytutowi 6.10.1995 r. wyrażając następnie zgodę na przedłużenie terminu realizacji projektu o 3 m-ce,*
- *Sekcja specjalistyczna Zespołu Nauk Ekonomicznych i Prawnych przyjęła raport roczny za 1994 r. z realizacji PBZ 057-01 (wykonawca Instytut Studiów Strategicznych) mimo niezgodnego z kosztorysem wykonania planu wydatków (zaledwie w ok. 56%) oraz niezgodności wykazanych w tym raporcie nakładów z nakładami wykazanymi w fakturach rozliczających otrzymane z KBN zaliczki. I tak wg faktur rozliczających 2 pierwsze zaliczki przekazane Instytutowi w kwotach 100 tys. zł i 130 tys. zł środki te wykorzystane zostały w całości na realizację czterech zadań I etapu. Wg raportu natomiast koszty pełnej realizacji tych zadań oraz częściowej realizacji piątego zadania I etapu wyniosły tylko 152 tys. zł a więc o 88 tys. mniej. W 1995 r. Komitet przekazał Instytutowi kolejne zaliczki w łącznej wysokości 260 tys. zł.*

Dodać należy, iż wykonawcy PBZ w kierowanych do KBN fakturach ograniczali się najczęściej do wykazywania globalnej kwoty wydatków - odpowiadającej zwykle wysokości otrzymanej wcześniej zaliczki - bez wyspecyfikowania kosztów na poszczególne, zawarte w harmonogramach zadania, co wykluczało lub utrudniało ocenę przebiegu realizacji tych zadań. Taki sposób sporządzania faktur nie był kwestionowany przez właściwą komórkę organizacyjną urzędu Komitetu.

Do czasu kontroli KBN nie wykorzystywał poza jednym przypadkiem uprawnień wynikających z postanowień zawartych umów upoważniających Komitet do bieżącego reagowania na stwierdzone nieprawidłowości w realizacji umowy (wstrzymania finansowania lub żądania zwrotu przekazanych środków).

Brak nadzoru nad realizacją i działań dyscyplinujących wykonawców projektów powodował częste niedotrzymywanie warunków umowy a w konsekwencji wprowadzanie zmian w formie aneksów. Aneksy te sporządzano niejednokrotnie na kilka dni przed umownym terminem zakończenia realizacji projektów. W latach 1992-1996 (do 25.11.1996 r.) podpisano ogółem 74 aneksy obejmując nimi 62 umowy, tj. ok. 46% wszystkich zawartych do tego czasu umów.

6.2. Urząd Komitetu dokonując rozliczeń raportów końcowych nie zwracał należytej uwagi na występujące tam niezgodności finansowe z fakturami i warunkami zawartych umów. I tak:

- *w raporcie końcowym z realizacji PBZ 84-02 wykazano niezrealizowanie jednego z zadań mimo pełnego wykorzystania środków finansowych a w przypadku innego zadania (1.3) koszty wykazane w raporcie były niższe od wykazanych w fakturze z 18.08.1995 r. stanowiącej podstawę do pobrania kolejnej zaliczki,*
- *w raporcie końcowym z realizacji PBZ 08-01 wykazano rozliczenie kosztów wynagrodzeń 18 osób, (w tym kierownika projektu) obliczone w okresie wykraczającym poza termin zakończenia tego PBZ,*
- *w raporcie końcowym z realizacji PBZ 14-03 wykazano, że w okresie 1994 r. z przekazanej w tym czasie, kolejnymi dwiema zaliczkami kwoty 90.000 zł wykorzystano 2.909 zł jakkolwiek pierwsza z tych zaliczek w kwocie 50.000 zł rozliczona została w całości fakturą z 24.10.1994 r.*

Ww. niezgodności nie były kwestionowane przez właściwą komórkę organizacyjną urzędu Komitetu. Faktem jest natomiast, że zgłaszane przez właściwą komórkę organizacyjną urzędu Komitetu stosunkowo liczne uwagi i

zastrzeżenia co do zasadności ponoszonych wydatków rozstrzygane były przez zespoły Komisji najczęściej na korzyść wykonawców.

I tak do czasu kontroli właściwa komórka organizacyjna urzędu Komitetu dokonała rozliczenia finansowego raportów końcowych 19 zakończonych PBZ zgłaszając uwagi i zastrzeżenia do 12. W przypadku 9 PBZ zastrzeżenia dotyczyły wydatków poniesionych niezgodnie z umowami na łączną kwotę 134.699 zł, w przypadku 3 PBZ wskazano niezgodny z umową zakres prac wnioskując w odniesieniu do 1 z tych projektów (PBZ 95-01) naliczenie kary umownej w wysokości 5.650 zł.

Faktycznie natomiast zespoły komisji KBN podjęły uchwały o nieuznaniu niektórych kosztów, w odniesieniu do 2-ch PBZ, tj. PBZ 08-01 w kwocie 900 zł oraz przerwanego PBZ 105-01 w kwocie 16.229 zł. Ponadto z tytułu przerwania umowy o realizację PBZ 105-01 naliczono karę umowną w kwocie 25.000 zł.

7. Prawdliwość realizacji projektów zamawianych i wydatkowania środków na ten cel przez wykonawców - rzetelność rozliczeń przedkładanych KBN.

Określone uchwałami Nr 10/92 i Nr 1/94 zasady oraz zawierane na realizację poszczególnych PBZ umowy zobowiązywały wykonawców i realizatorów do wykonania tych projektów zgodnie z ustalonym harmonogramem i kosztorysem, prawidłowego, efektywnego oraz zgodnego z przeznaczeniem i celem wykorzystania środków finansowych oraz do składania finansowych i merytorycznych rozliczeń okresowych i końcowych. Stanowić to miało warunek przekazania na konta wykonawców kolejnych zaliczek, a w przypadku rozliczeń końcowych - uznania umów za wykonane.

Z ustaleń kontroli wynika, iż większość wykonawców PBZ (39 na 41 objętych kontrolą) nie przestrzegała obowiązujących zasad realizacji i nie wykonywała w pełni zobowiązań wynikających z umów. Potwierdzały to również badania kontrolne prowadzone w KBN i u wnioskodawców.

Stwierdzone w tym zakresie nieprawidłowości polegały najczęściej na: nieterminowej realizacji PBZ, nieprawidłowej (niezgodnej z kosztorysem) strukturze wydatków i nierzetelnych rozliczeniach ponoszonych wydatków. Stwierdzono także przypadki niepełnej realizacji zadań wchodzących w zakres projektów i nieosiągnięcia założonych celów. Dotyczyło to realizowanych przez Fundację Promocji Rozwoju im. E.Lipińskiego w Warszawie PBZ 003-01 i PBZ 008-03 oraz realizowanego przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie PBZ 066-01.

- *Celem PBZ 003-01 było przygotowanie w oparciu o diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie radomskim, strategii mobilizacji wewnątrzregionalnej na rzecz wspierania procesów restrukturyzacji i prywatyzacji. Faktycznie dostarczone wojewodzie radomskiemu materiały i raport końcowy tylko częściowo spełniały założony cel, gdyż nie zawierały takiej strategii a jedynie mogły być elementem jej tworzenia.*
- *Celem PBZ 003-03 było opracowanie, na podstawie przeprowadzanych studiów, założeń programu restrukturyzacji regionu łomżyńskiego. Faktycznie, zamiast konkretnych założeń programu przekazano wojewodzie łomżyńskiemu materiały wyjściowe do opracowania takich założeń.*
- *W wyniku realizacji PBZ 066-01 miały powstać „konkretne koncepcje i założenia projektowe oraz wykonawcze dla opanowania zagrożenia wodnego zabytkowej części Kopalni Soli „Wieliczka” z pełną analizą kosztów realizacji. Faktycznie, pomimo wydatkowania przez wykonawcę (AGH w Krakowie) całości środków przekazanych z KBN na realizację tego projektu w wysokości 1 mln zł, projekt został zrealizowany w ograniczonym w stosunku do umowy i oferty zakresie i zasięgu. Nie w pełni zrealizowano w szczególności zadania dotyczące wykonania 5 otworów wiertniczych dla przeprowadzenia rozeznania warunków hydrogeologicznych oraz określenia właściwości górotworu (wykonano jedynie 2 otwory dołowe), badań geofizycznych dla opracowania oceny stanu górotworu, a także opracowania koncepcyjnego modelu hydrogeologicznego północnego przedpola złoża.*

Przeprowadzone badania ograniczono przy tym jedynie do wycinka północnej granicy złoża, tj. do jednego wycieku pn. „Mina”, zaś dla podstawowych wycieków kopalnianych wykorzystano w tym projekcie tylko materiały (głównie z lat 1970-1990) udostępnione przez Kopalnię.

W efekcie powstałe w wyniku realizacji PBZ 066-01 opracowania, stanowiły niejednoznaczną i ogólnikową koncepcję rozwiązań wariantowych, nie uwzględniającą rozwiązań technicznych. Z tego powodu mimo upływu ponad 1 roku od czasu zakończenia realizacji projektu Kopalnia nie rozpoczęła wdrażania jego wyników.

Dodać należy, iż nieokreślanie w zawieranych umowach formy rezultatu końcowego podejmowanych projektów ograniczało możliwość pełnego przeprowadzenia badań kontrolnych w tym zakresie.

7.1. Objęci kontrolą wykonawcy (łącznie 41 jednostek) realizowali ogółem 55 PBZ, z których 25 (wg stanu na 30.06.1996 r.) zostało już zakończonych. Stwierdzono, że 11 spośród tych projektów zakończono z opóźnieniem w porównaniu do terminów określonych pierwotnie w umowie, przy czym opóźnienia sięgały do 7 miesięcy. W przypadku 3 projektów opóźniono realizację bez wcześniejszego uzyskania zgody KBN wyrażonej w stosownym aneksie. Dotyczyło to:

- PBZ 120-01, opóźnienie ok. 2 miesiące
- PBZ 39-05, opóźnienie ok. 4,5 miesiąca
- PBZ 07-01, opóźnienie ok. 1,5 miesiąca

W dwóch przypadkach wykonawcy nie dotrzyмали także terminów uaktualnionych już w zawartych aneksach. I tak:

- *Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie wykonawca PBZ 084-02 mimo przedłużenia realizacji tego projektu aneksem o 3 miesiące faktycznie zakończył jego realizację 2 miesiące później w porównaniu do terminu określonego w aneksie.*
- *Agencja Consultingowa, Handlowa i Produkcyjna „Master” spółka z o.o. wykonawca PBZ 094-01 mimo przedłużenia realizacji tego projektu aneksem o 3 miesiące, faktycznie zakończyła jego realizację 6 tygodni później w porównaniu do terminu określonego w aneksie.*

Znaczne odstępstwa od obowiązujących harmonogramów stwierdzono również w stosunku do projektów znajdujących się jeszcze w fazie realizacji.

- *Centrum Podstawowych Problemów Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN w Krakowie - wykonawca PBZ 027-03 do czasu kontroli (październik 1996 r.) nie zakończył budowy obiektów (tunele foliowe do produkcji warzyw i budynku do chowu ryb) warunkujących podjęcie w ramach tego PBZ prac badawczych, które miano rozpocząć ze względu na przyjęty 2-letni cykl badawczy jeszcze w 1995 r.*
- *W kontroli przeprowadzonej w Politechnice Częstochowskiej wykonującej PBZ 007-05 stwierdzono, że opóźnienie wykonania poszczególnych zadań wynosiło od 30 do 230 dni w stosunku do przyjętego harmonogramu,*
- *Akademia Wychowania Fizycznego wykonująca PBZ 003-05 do sierpnia 1996 r. zrealizowała (po 1 roku realizacji PBZ) jedno zadanie dotyczące wstępnych prac koncepcyjnych na 6 zaplanowanych do realizacji w tym okresie.*
- *W trakcie kontroli przeprowadzonej w Urzędzie Wojewódzkim w Tarnobrzegu będącym wnioskodawcą m.in. PBZ 034-06 stwierdzono, że jakkolwiek termin zakończenia tego projektu upłynął z końcem sierpnia 1996 r. to wykonawca (Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Maszyn Ziemnych i Transportowych w Stalowej Woli) nie wykonał nawet do tego czasu zaleceń Zespołu KBN rozpatrującego ofertę a dotyczących modyfikacji harmonogramu badań i sprecyzowanie hipotez badawczych.*

Niezależnie od omówionych opóźnień w realizacji PBZ kontrole NIK ujawniły stosunkowo liczne przypadki opóźnień wykonawców i realizatorów w opracowywaniu i przekazywaniu wnioskodawcom raportów końcowych z zakończonych PBZ. W trakcie badań kontrolnych prowadzonych u wykonawców opóźnienia takie (sięgające 4,5 m-cy) stwierdzono w odniesieniu do 8 zakończonych projektów, przy czym kontrole prowadzone u wnioskodawców wskazywały na znacznie szerszy zakres tych opóźnień.

- *Beskidzki Instytut Tekstylny w Bielsku Białej realizujący PBZ 07-01 zakończył jego realizację ok. 1,5 miesiąca po umownym terminie zakończenia projektu, natomiast raport końcowy przekazał wnioskodawcy dopiero w 5 miesięcy po umownym terminie zakończenia projektu, przekraczając wyznaczony termin złożenia o 4 miesiące.*
- *Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej otrzymało raport końcowy z realizacji PBZ 039-05 (wykonawca Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), dopiero po upływie 5 miesięcy od daty faktycznego zakończenia projektu, co nastąpiło z 4,5 miesięcznym opóźnieniem w porównaniu do terminu umownego.*

7.2. Jednostki wykonujące PBZ nie przestrzegały wymogów zgodnego z umowami wydatkowania środków. Nieprawidłowości te, jakkolwiek w różnym zakresie, stwierdzono u 23 wykonawców odnośnie 28 PBZ. W licznych przypadkach wykonawcy projektów wydatkowali środki finansowe na realizację PBZ w sposób niezgodny z harmonogramem, mimo zazwyczaj terminowego przekazywania zaliczek przez KBN. Widoczne były zwłaszcza tendencje do niewykonywania planu wydatków w pierwszym roku realizacji projektów i gromadzenia otrzymanych środków, co można wiązać z zamiarem uzyskiwania przez jednostki dodatkowych środków finansowych z tytułu odsetek²⁴, tym bardziej że (co omówiono w pkt. 7.3.) w rozliczeniach zaliczek wykonawcy w sposób nierzetelny wykazywali pełne wykorzystanie środków.

- *Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie w związku z niepełnym wykonaniem zadań badawczych (PBZ 003-05) do sierpnia 1996 r. wydatkowała jedynie 57 % z kwoty 140 tys. zł z KBN na wydatki w 1995 r.;*
- *Z kontroli przeprowadzonej w urzędzie KBN wynika, że Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych, wykonawca kontrolowanych w tym zakresie dwóch PBZ (PBZ 057-01 i PBZ 014-03) w pierwszym roku realizacji tych projektów (1994 r.) z otrzymanych zaliczek zrealizował*

²⁴ Zgodnie z wyjaśnieniem urzędu KBN (pismo DE/025/94 z dnia 3.02.1994 r.) odsetki uzyskane z tytułu lokat lub przechowywania środków finansowych na oprocentowanych rachunkach bankowych stanowią przychów z operacji finansowych jednostki i nie podlegają rozliczeniu z KBN.

przewidywane na ten rok wydatki - w przypadku PBZ 057-01 w ok. 57 % (wydatkował 152 tys. zł zamiast 267 tys. zł), a w przypadku PBZ 014-03 w ok. 3 % (wydatkował 2,9 tys. zł zamiast 90 tys. zł),

- *Instytut Nauk Ekonomicznych PAN na realizację PBZ 115-01 w 1994 r. wydatkował 233,4 tys. zł, co stanowiło ok. 80,5 % przewidywanych na ten rok wydatków, natomiast w 1996 r. (ostatni rok realizacji projektu) poniesione wydatki wyniosły 152 tys. zł i o 83 % przewyższały planowane na ten rok.*

Nieprawidłowości w wydatkowaniu środków finansowych polegały często na przemieszczaniu środków pomiędzy poszczególnymi określonymi w kosztorysach pozycjami wydatków. W ten sposób na przykład kosztem innych przewidywanych pierwotnie wydatków rozszerzano zakupy aparatury dokonując równocześnie istotnych zmian zakresu asortymentowego tych zakupów. Niezgodne z umowami zakupy aparatury (stwierdzone u 9 wykonawców) dotyczyły głównie sprzętu komputerowego, akcesoriów komputerowych i oprogramowania.

- *Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc wykonawca PBZ 077-02 oraz jednostki współwykonujące ten projekt bez zgody KBN i wbrew warunkom określonym w umowie zakupiły sprzęt komputerowy, oprogramowanie i osprzęt komputerowy na łączną kwotę 71 tys. zł, w wyniku czego wydatki na aparaturę w wysokości ogółem 114,2 tys. zł zostały przekroczone ponad 2,5 razy w stosunku do kwoty określonej w umowie;*
- *Politechnika Koszalińska - wykonawca PBZ 118-01 - bez zgody KBN dokonała zmiany asortymentu zakupionej aparatury, rezygnując z zakupu sprzętu specjalistycznego wyszczególnionego w umowie (np. chromatograf gazowy, mineralizator mikrofalowy) na rzecz innych aparatów i urządzeń (w tym sprzętu komputerowego) o łącznej wartości 180,8 tys. zł (16,5 % ogółu kosztów projektu), co spowodowało przekroczenie planowanych w umowie kosztów aparatury o 20,8 tys. zł, tj. o ok. 30%.*

Należy zaznaczyć, iż w umowach na wykonanie PBZ przewidywano zwykle pozostawienie aparatury po zakończeniu realizacji tych projektów w jednostkach wykonujących PBZ. Realizację projektu wykorzystywano więc do uzupełnienia stanu posiadanego sprzętu, w tym sprzętu komputerowego i oprogramowania.

Nieprzestrzeganie przez wykonawców postanowień umów w zakresie wydatkowania środków finansowych otrzymanych z KBN na realizację PBZ przejawiało się także w zakresie wydatków na wynagrodzenia. Stwierdzono przypadki zmiany formy zatrudnienia realizatorów PBZ w stosunku do umowy i oferty (z umowy o pracę i umowy zlecenie na umowę o dzieło), co dzięki korzystniejszym zasadom opodatkowania (odliczenia z tytułu kosztów uzyskania przychodów) i braku w przypadku takiej formy zatrudnienia obowiązku naliczania składki ZUS i na fundusz pracy, pozwalało na zwiększenie kwoty wypłaconych wynagrodzeń. W zależności od bieżących potrzeb płacowych dokonywano także zmniejszenia lub rozszerzenia składu osobowego zespołu realizatorów. W pierwszym przypadku pozwalało to uzyskiwać większe wynagrodzenia jednostkowe, a w drugim przeznaczać część środków np. na wynagrodzenia pracowników administracyjnych mimo wydzielonej w kosztorysie pozycji kosztów pośrednich.

- *Przy realizacji PBZ 084-02 wykonywanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie (IPiSS) skład liczbowy zespołu wykonawców projektu rozszerzony został z 27 osób wymienionych w ofercie i 31 osób w umowie do 142 osób, zatrudnionych głównie w formie umowy o dzieło lub w mniejszym stopniu umowy zlecenia, podczas gdy zgodnie z ofertą większość osób (22 z 27) miała być zatrudniona na podstawie umowy o pracę, ponadto 16 osób otrzymało wynagrodzenia z tytułu wykonywania prac sekretarskich, administracyjnych i techniczno-usługowych.*

Stwierdzono zarazem, że niejednokrotnie wypłacono wynagrodzenia bez należytej staranności w formalnym rozliczaniu i odbiorze wykonanych prac. Umowy zawierane przez kierowników projektów na podstawie których dokonywano wypłat wynagrodzeń nie określały często formy wykonania zleconego zadania ani oczekiwanego rezultatu. Niekiedy umowy zawierano już po wykonaniu prac. Wysokość wynagrodzeń nie wynikała przy tym ze szczegółowej kalkulacji wynikającej z czasu pracy zużytego na wykonanie określonej pracy. Na przykład:

- *Większość umów o dzieło i umów zleceń związanych z realizacją PBZ 034-03 w Instytucie Medycyny Pracy i Zdrowia*

Środowiskowego w Sosnowcu zawierano już po zrealizowaniu prac badawczych i pomocniczych; w umowach tych nie określano zakresu prac zleconych do wykonania, a w dwóch przypadkach w ogóle nie określono w tych umowach prac, które należało zrealizować, zaś w kilku przypadkach mimo braku formalnego potwierdzenia wykonania prac dokonano wypłat wynagrodzeń z tytułu ich wykonania.

Krytyczne uwagi NIK odnośnie sposobu gospodarowania przez wykonawców PBZ środkami finansowymi otrzymanymi z KBN na realizację tych projektów dotyczą również środków przeznaczonych na wykonanie prac przez jednostki zewnętrzne, będące współwykonawcami projektów lub też wykonywanych w formie usług obcych. W szczególności zastrzeżenia budzi praktyka dokonywania kolejnych wypłat na rzecz tych jednostek bez uprzedniego rozliczenia wcześniej przekazanych środków finansowych i formalnego odbioru pracy, a w przypadku prac wykonywanych w formie usług obcych przekazywania nawet całości wynagrodzenia za wykonaną pracę przed jej zakończeniem, przekazywania zaliczkowego środków dla współwykonawców w wysokości większej niż wynikało to z zawartych umów.

- W przypadku PBZ 066-01 jego wykonawca - Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie przekazała współwykonawcy firmie PEBEKA-BIS kwotę w wysokości 44,2 tys. zł za prace, które nie zostały faktycznie zrealizowane (dotyczyła to nie wykonanych dwóch odwiertów w Kopalni Soli „Wieliczka”).

Zaznaczyć należy, że przewidywane w umowach o wykonanie PBZ nakłady na finansowanie usług obcych stanowiły często dodatkowe źródło wynagrodzeń dla pracowników jednostek będących wykonawcami projektów.

- *Zlecane przez Instytut Rozwoju i Studiów Strategicznych Fundacji im. E.Lipińskiego w ramach usług obcych prace przy realizacji trzech PBZ podzleczone zostały w części przez tę Fundację pracownikom IRiSS zatrudnionych przy realizacji ww. projektów.*

Stan taki prowadził do sytuacji kiedy odbiór prac wykonanych przez jednostkę zewnętrzną w formie usługi obcej dokonywany był przez osoby uczestniczące w realizacji tych prac.

- *Część prac zleconych (po wyczerpaniu limitu wynagrodzeń ustalonych w umowie) przez wykonawcę PBZ 017-04 - Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie - w formie usług obcych dla Zakładów Badań Naukowych Polskiego Towarzystwa Socjologicznego została wykonana przez pracowników ISP PAN, w tym przez kierownika projektu a zarazem członka komisji dokonującej odbioru wykonania prac.*

7.3. W 19 kontrolowanych jednostkach będących wykonawcami PBZ stwierdzono przypadki nierzetelnego rozliczania kosztów ich realizacji. Polegało to m.in. na obciążaniu kosztów PBZ wydatkami nie związanymi z tymi projektami.

- *Fundacja Środkowoeuropejskie Centrum Ekonomii Działania Społecznego w Lublinie wykonująca PBZ 013-02 ze środków na realizację tego projektu sfinansowała koszty doprowadzenia linii światłowodowej do swojej siedziby w wysokości 1.159 zł;*
- *Polska Fundacja Upowszechniania Nauki, wykonawca PBZ 042-02 w koszty tego projektu zaliczyła koszty opracowań nie przewidzianych umową i harmonogramem w wysokości ogółem 7,9 tys. zł oraz koszty delegacji zagranicznych nie związanych z realizacją projektu w wysokości 4,7 tys. zł;*
- *Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, wykonawca PBZ 115-01 ze środków otrzymanych na realizację projektu w wysokości 680 tys. zł pokrył szereg wydatków nie przewidzianych umową w łącznej wysokości 30,1 tys. zł, w tym m.in. sfinansował koszty prac remontowych w Pałacu Staszica w wysokości 3,6 tys. zł, koszty kursu języka angielskiego w wysokości 394 zł, koszty napraw kserokopiarki i sprzętu komputerowego w wysokości 9,8 tys. zł.*

W 3 kontrolowanych jednostkach nierzetelnie rozliczono koszty ogólne, którymi dwukrotnie obciążono koszty projektów poprzez rozliczenie ich zarówno w kosztach pośrednich i bezpośrednich.

Dotyczyło to Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych Fundacji Naukowej „CASE” w Warszawie (PBZ 001-02), Fundacji Środkowoeuropejskie Centrum Ekonomii Działania Społecznego w Lublinie (PBZ 013-02) i Polskiej Fundacji Upowszechniania Nauki w Warszawie (PBZ 042-02), które zawyżyły w ten sposób

koszty realizacji projektów o 10,3 tys. zł, przy nakładach na te projekty w wysokości 550 tys. zł. Na przykład:

- *W ciężar bezpośrednich PBZ 001-02 „CASE” wliczyło koszty w łącznej wysokości 2,5 tys. zł o charakterze ogólnym, jak np. kwotę 500 zł z tytułu wynajmu pomieszczeń, kwotę w wysokości 2 tys. zł za rozmowy telefoniczne, mimo że na koszty ogólne związane z realizacją tego projektu otrzymało środki w wysokości 20 tys. zł; PFUN mimo obciążenia kosztów PBZ 042-02 kosztami ogólnymi w wysokości 21 tys. zł, w ramach kosztów bezpośrednich rozliczyła kwotę w wysokości 6,8 tys. zł stanowiącą koszty (wynagrodzenia) obsługi i wykonania prac administracyjnych związanych z obsługą PBZ, przygotowania dokumentacji raportu końcowego oraz współudziału w opracowaniu części finansowej z realizacji PBZ.*

Na uwagę zasługuje także przypadek Fundacji Promocji Rozwoju im. E.Lipińskiego wykonawcy PBZ 003-01 i PBZ 008-03, która obciążyła koszty tych projektów kosztami ogólnymi w wysokości 17 tys. zł, mimo iż nie posiadała żadnych środków trwałych i wyposażenia oraz nie zatrudniała żadnych pracowników. Osoby zatrudnione przy realizacji projektów wykonywały prace w miejscu swojego zatrudnienia - poza siedzibą tej Fundacji.

W 13 kontrolowanych jednostkach stwierdzono przypadki wykazywania w fakturach i raportach rocznych danych niezgodnych ze stanem faktycznym. Najczęściej polegało to na wystawianiu faktur rozliczających otrzymane zaliczki jeszcze przed ich faktycznym wykorzystaniem, co przy omówionym wcześniej formalnym potwierdzaniu tych faktur przez wnioskodawców i braku właściwego nadzoru ze strony KBN pozwalało wykonawcom na wyprzedzające otrzymywanie kolejnych zaliczek.

- *Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN wystawił w 1994 r. fakturę rozliczającą zaliczkę na realizację PBZ 005-03 w wysokości 100 tys. zł, mimo iż faktyczne koszty związane z realizacją projektu wyniosły 43,9 tys. zł. Również w 1995 r. Zakład ten z tytułu realizacji PBZ 039-021 wystawił fakturę na kwotę 170 tys. zł, przy faktycznych kosztach realizacji w wysokości 68,8 tys. zł;*
- *Centrum Mechanizacji Górnictwa „Komag” wykonawca PBZ 10-02 w przesłanym do KBN raporcie rocznym za 1995 r. w pozycji dotyczącej*

rozliczenia usług obcych wykazało poniesienie wydatków w kwocie 440 tys. zł, jako równowartość zaliczek przekazanych fabrykom maszyn górniczych na produkcję prototypów maszyn górniczych, podczas gdy faktycznie zaliczek tych nie przekazano;

- *Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, wykonawca PBZ 115-01 otrzymaną w lipcu 1994 r. zaliczkę w wysokości 140 tys. zł rozliczył w pełnej wysokości w listopadzie 1994 r., podczas gdy faktycznie koszty realizacji tego projektu w okresie czerwiec 1994 - listopad 1994 r. wyniosły ok. 101,6 tys. zł.*

8. Zakres i sposób wykorzystywania wyników zakończonych projektów badawczych zamawianych

8.1. Wnioskodawcy PBZ bezpośrednio po zakończeniu tych projektów zobowiązani byli do dokonywania oceny prezentowanych w raporcie końcowym wyników, przede wszystkim pod kątem zgodności z ofertą i umową oraz możliwości i realności ich wykorzystania.

W rzeczywistości, jednak niektórzy wnioskodawcy: UW Tarnów, MRiGŻ i MF przekazali raporty końcowe do KBN bez takich ocen. UW Częstochowa, UW Tarnobrzeg wymagane oceny dosłały dopiero po interwencji KBN.

W innych przypadkach oceny raportów końcowych były sporządzane przez wnioskodawców po upływie określonego w umowach 60-dniowego terminu - liczonego od umownej daty zakończenia projektu.

- Urząd Wojewódzki w Koszalinie do czasu kontroli, tj. do końca lipca 1996 r. nie sporządził wymaganej oceny raportu końcowego z realizacji PBZ 118-01 jakkolwiek projekt zakończony został zgodnie z umową w końcu lutego 1996 r.,
- Centralny Urząd Planowania do czasu kontroli, tj. do końca października 1996 r. nie sporządził oceny raportów końcowych PBZ 115-01 - projekt zakończony 28.02.1996 r.; PBZ 088-02 - projekt zakończony 30.04.1996 r. i PBZ 005-03 - projekt zakończony 31.05.1996 r.,

- Ministerstwo Transportu i Gospodarki Morskiej przekazało do KBN zaopiniowany raport końcowy z realizacji PBZ 104-01 z opóźnieniem ponad 1,5 miesiąca, natomiast nie zaopiniowało i nie przekazało do KBN raportu końcowego z realizacji PBZ 110-01 - opóźnienie do czasu kontroli sięgało już 1,5 miesiąca.

Ogółem do 30.06.1996 r. upłynęły umowne terminy zakończenia 38 PBZ, natomiast do dnia 29 października 1996 r. wykonawcy projektów przekazali raporty końcowe z realizacji 32 PBZ. Raporty końcowe dla 6 PBZ nie zostały przedłożone mimo upływu 60-dniowego terminu (opóźnienia wynosiły od 2 do 10 miesięcy).

Na uwagę zasługuje fakt, iż brak w raportach końcowych nadsyłanych do KBN ocen wnioskodawców nie stanowił przeszkody w rozliczeniu końcowym umów. I tak wśród 15 rozliczonych umów w przypadku 2 (PBZ 094-01 i PBZ 039-02) raporty nie zawierały wymaganych ocen wnioskodawców.

Z przeprowadzonej w toku kontroli analizy ocen zamieszczonych przez wykonawców w raportach końcowych wynika, że były to oceny generalnie pozytywne i wskazujące na osiągnięcie zakładanych celów i wyników o dużym znaczeniu praktycznym.

Kontrola NIK ujawniła jednakże przypadki dokonywania takich ocen w sposób nierzetelny, tendencyjny i nie zgodny ze stanem faktycznym. Zastrzeżenia dotyczyły urzędów wojewódzkich w Radomiu i Sedlcach. Stwierdzono mianowicie że:

- *Pozytywna opinia UW w Radomiu odnośnie zakończonego PBZ 003-01 była w całości powtórzeniem opisu wyników przedstawionego w raporcie przez wykonawcę, tj. Fundację Promocji Rozwoju im. E.Lipińskiego w Warszawie. Sformułowania zawarte w ww. opinii UW w Radomiu były identyczne jak sformułowania zawarte w opinii UW w Siedlcach odnośnie innego zakończonego PBZ 008-03 - realizowanego przez tę samą Fundację im. E.Lipińskiego.*

Pozytywne opinie ww. wnioskodawców były nierzetelne, gdyż w przypadkach obu projektów, o czym informowano już w pkt 7 nie osiągnięto założonych w umowach celów. UW w Radomiu w swojej opinii informował o możliwościach wykorzystania wyników nie wspominając nawet o ich dezaktualizacji (omówionej w pkt 5).

Pozytywne opinie wnioskodawców o wynikach zakończonych PBZ nie znajdowały ponadto potwierdzenia w praktyce, w ich dalszych działaniach. Wnioskodawcy nie podejmowali bowiem dostatecznych działań na rzecz bezpośredniego i pełnego wykorzystania wyników, o które zabiegali składając stosowne wnioski w KBN - wskazując na pilną potrzebę rozwiązywania najbardziej dotkliwych problemów. Zebrane w toku kontroli od wnioskodawców informacje i opinie o stanie wykorzystania 22 zakończonych PBZ wykazały, że jedynie w przypadku 2 projektów wnioskodawcy uznali, że wyniki wykorzystanie zostały w pełnym zakresie. W przypadku 14 PBZ wnioskodawcy określili stopień wykorzystania jako niepełny. Stan taki tylko częściowo dawał się uzasadnić złożonością tematyki i zbyt krótkim okresem czasu jaki upłynął od daty zakończenia prac badawczych. Wśród ww. 14 PBZ, dla których stopień wdrażania określono jako niepełny, dla 6 PBZ okres od daty zakończenia do czasu kontroli wynosił od 6 do 12 miesięcy dla 5 PBZ powyżej 12 miesięcy, w tym dla 1 PBZ nawet 2 lata. Dotyczyło to zrealizowanego dla CUP, zakończonego w czerwcu 1994 r. PBZ 002-00 „Studia nad strategią rozwoju gospodarczego Polski w latach 90-tych”, którego wyniki zgodnie z opisem załączonym do umowy umożliwiać miał sformułowanie długookresowej i wieloaspektowej wizji rozwoju gospodarczego kraju na lata 90-te.

Z omawianych 22 PBZ do czasu kontroli u wnioskodawców nie wykorzystywano jeszcze wyników PBZ 067-01 - zakończonego 30.06.1996 r.; PBZ 118-01 - zakończonego 28.02.1996 r.; PBZ 120-01 - zakończonego 30.04.1996 r.; PBZ 123-01 - zakończonego 30.03.1995 r. i PBZ 020-02 - zakończonego 31.03.1996 r.

Szczegółowe ustalenia kontroli w zakresie stanu wykorzystania wyników w odniesieniu do z ww. 22 projektów przedstawiają się następująco:

- PBZ 020-02 „Strategiczny program ekorozwoju Ustki zakończony w marcu 1996 r. zrealizowany kosztem 230 tys. zł na wniosek wojewody śląskiego (nie wdrożony).

W czasie kontroli Urząd Wojewódzki w Śląsku nie dysponował nawet planami wykorzystania tego projektu, a Zarząd Miasta Ustki (bezpośredni adresat wyników) zamierzał dopiero w październiku 1996 r.

rozpatrzyć przydatność projektu oraz możliwość wydzielenia w budżecie miasta niezbędnych środków finansowych na jego wdrożenie.

- PBZ 121-01 „Prognoza podaży pracy i bezrobocia na lokalnych rynkach pracy Śląska Opolskiego do 1995 r.” zakończony w listopadzie 1995 r., realizowany kosztem 37 tys. zł na wniosek wojewody opolskiego (wykorzystany częściowo).

Mimo upływu 7 miesięcy od czasu zakończenia projektu wyniki nie zostały przekazane jeszcze samorządom lokalnym będącym w założeniach projektu jednymi z adresatów tych wyników;

- PBZ 039-02 „Kwartalne syntetyczne oceny i prognozy sytuacji gospodarczej” zakończony w listopadzie 1995 r., realizowany kosztem 350 tys. zł na wniosek Ministra Finansów i Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego (wykorzystany częściowo).

Po 10 miesiącach od daty zakończenia projektu opracowana metoda kwartalnych szacunków produktu krajowego brutto znajdowała się dopiero w fazie wdrożenia w GUS, natomiast M.F. przewidywało wykorzystanie tej metody w 1997 r.

Niezadowolający stan wykorzystania wyników zakończonych PBZ był m.in. wynikiem braku odpowiedniego organizacyjnego i finansowego przygotowania wnioskodawców.

- *W budżecie wojewody koszalińskiego na 1996 r. nie zaplanowano wydatków niezbędnych do wdrożenia wyników przewidzianego do zakończenia w lutym 1996 r. PBZ 118-01 „Systemy optymalizacji ekorozwoju województwa koszalińskiego” realizowanego na wniosek tego wojewody kosztem 1.100 tys. zł. Do czasu kontroli (lipiec 1996 r.) Urząd nie dysponował planami organizacyjno-finansowymi wykorzystania wyników, które zgodnie z założeniem projektu doprowadzić miały do wdrożenia nowego optymalnego systemu zarządzania środowiskiem.*

8.2. Wynikająca z założeń PBZ odpowiedzialność wnioskodawców za wykorzystanie wyników PBZ a więc także za wydatkowane środki, potwierdzona została w uchwale Nr 1/94 i polega na możliwości egzekwowania przez Komitet od wnioskodawcy zwrotu poniesionych nakładów w przypadku nie wykorzystania lub nie wdrożenia wyników wnioskowanego projektu.

Nie zapewniono jednak warunków do egzekwowania zobowiązań wnioskodawców, jak też do stosowania określonych w uchwale konsekwencji. W kolejnych uchwałach KBN nie określono bowiem zasad oceny stanu i stopnia wykorzystania wyników ani trybu podejmowania decyzji w sprawie uznania lub nie uznania projektu za wykorzystany lub nie wykorzystany. W uchwałach ani w umowach nie określano ponadto terminów wykorzystania wyników.

W praktyce więc działania w tym zakresie ograniczały się do pisemnych wystąpień Przewodniczącego KBN (w marcu 1996 r.) do wybranych wnioskodawców i uzyskaniu od nich informacji o wykorzystaniu wyników 8 PBZ, dla których upłynął co najmniej rok od czasu ich zakończenia. Dotyczyło to PBZ 001-00; PBZ 002-00; PBZ 003-01; PBZ 007-01; PBZ 008-01; PBZ 013-01; PBZ 021-01 i PBZ 094-01.

Uzyskane informacje ujęte zostały przez urząd KBN w dokumencie pt. „Informacja o realizacji PBZ w latach 1992-1996, w tym o projektach zakończonych. Dokument ten, przedstawiony Komitetowi nie zawierał żadnych ocen w odniesieniu do projektów zakończonych a wyłącznie cytaty lub streszczenia (w 3-5 zadaniach) treści pism nadesłanych przez wnioskodawców PBZ.

Nadmienić należy, iż zgodnie z ww. pismem Przewodniczącego KBN informacje wnioskodawców zawierać miały konkretne dane o podjętych działaniach organizacyjnych i gospodarczych, zakończonych lub prowadzonych inwestycjach, zakończonych lub prowadzonych pracach wdrożeniowych oraz uzyskanych w wyniku tych działań wymiernych efektach gospodarczych, ekonomicznych i społecznych. Faktycznie natomiast tylko w jednym przypadku (dot. PBZ 001-00) wnioskodawca, tj. Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych podało konkretne dane w tym liczbowe o podjętych działaniach organizacyjnych, gospodarczych i inwestycyjnych będących rezultatem lub konsekwencją wykorzystania wyników zakończonego projektu. W pozostałych przypadkach wnioskodawcy wymieniali liczne, lecz zazwyczaj ogólnikowe stwierdzenia mające świadczyć o wykorzystaniu wyników w bieżącej działalności (nie tylko własnej ale także innych organów) oraz informowali o uwzględnianiu wyników w formułowanych strategiach i innych dokumentach programowych.

Nie przywoływano jednak konkretnych przykładów, jak również konkretnych wyników wykorzystanych w opracowywanych dokumentach programowych.

W nadesłanych informacjach jako efekt wykorzystania wyników niejednokrotnie podawano przykłady działań należących do zakresu zadań wnioskodawców i nie będących wynikiem realizacji projektu.

Dla uzasadnienia tych ocen poniżej przytoczono i skomentowano wybrane informacje nadesłane przez wojewodów: tarnobrzesckiego, radomskiego, bielskiego i częstochowskiego.

- **Realizacja PBZ 008-01** „Zdolności transformacyjne województwa tarnobrzesckiego” zakończony w maju 1994 r. według wniosku o ustanowienie tego projektu doprowadzić miało do opracowania strategicznego modelu restrukturyzacji województwa. Zakładano także, iż w wyniku realizacji projektu „władze województwa uzyskują dobrze udokumentowaną informację, gdzie i w co warto a gdzie nie warto inwestować”. W informacji nadesłanej do KBN sposób wykorzystania pozytywnie ocenionych wcześniej wyników wojewoda tarnobrzescki przedstawił następująco:
 - w efekcie prac nad PBZ 008-01 pt. „Zdolności transformacyjne woj. tarnobrzesckiego” uznano, iż strategicznymi kierunkami działań winny być: wzrost integracji wewnętrznej, zwiększenie zdolności adaptacyjnej gospodarki województwa do reguł gospodarki rynkowej, wzrost skuteczności działania podmiotów i instytucji województwa w otoczeniu zewnętrznym;
 - po 2-letnim okresie od zakończenia prac nad projektem wyniki badań zostały i są wykorzystywane w wielu obszarach życia społeczno-gospodarczego,
 - w efekcie dyskusji nad strategią rozwoju w województwie” ugruntowała się świadomość, że wyższy stopień zintegrowania można osiągnąć poprzez realizację wspólnych zadań, zarówno na płaszczyźnie społecznej, jak i gospodarczej”;
 - prowadzono działania integrujące w obszarze małego i średniego biznesu poprzez powołanie w 1995 r. Tarnobrzesckiej Izby Przemysłowo-Handlowej,
 - dostosowywano system edukacji do zmieniających się w okresie transformacji gospodarki wymagań rynku: „na uwagę zasługuje zwłaszcza w ostatnich 2 latach dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego w woj. tarnobrzesckim. Zainteresowani tworzeniem takich szkół, wspólnie z samorządami w sposób skuteczny korzystają z możliwości tworzenia wyższych uczelni w regionach, jakie umożliwia ustawa o szkolnictwie wyższym z 12.09.1990 r.”; wojewoda powołał w 1995 r. Zespół ds. opracowania analizy kierunków kształcenia ponadpodstawowego w aspekcie potrzeb lokalnego rynku pracy, kuratorium oświaty dokonało wnikliwej analizy

- szkolnictwa ponadpodstawowego i opracowało wstępnie główne kierunki kształcenia pod potrzeby rynku lokalnego,
- zgodnie z założeniami programu strategii prowadzono w województwie stałą działalność informacyjną z zakresu rynku pracy: wydawanie wkładki gazetowej i 2 lokalnych gazetek, podjęcie działalności przez pierwszy w województwie Ośrodek Informacji Zawodowej i Poradnictwa;
 - w efekcie prac nad omawianym projektem uznano za niezbędne kontynuowanie procesu przekształceń w gospodarce województwa: w celu koordynacji prac związanych z przekształceniami własnościowymi oraz prywatyzacją przedsiębiorstw państwowych dla których wojewoda jest organem założycielskim opracowano na lata 1995-96 program „Mapa prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, dla których wojewoda jest organem założycielskim (mapa ta „przedstawia działania i zamierzenia określone w czasie, mające na celu doprowadzenie przedsiębiorstw do przekształceń własnościowych”),
 - niezwykle istotnym kierunkiem działań strategicznych, jaki sprecyzowano w efekcie prac nad projektem ustanowionym przez KBN był wzrost skuteczności działania podmiotów i instytucji województwa w otoczeniu zewnętrznym, w tym zintensyfikowanie działań mających na celu kreowanie korzystnego „image” województwa (opracowano znak graficzny regionu, zorganizowano szereg imprez promujących województwo),
 - wyniki osiągnięte w ramach PBZ 08-01 były wykorzystywane przy opracowywaniu i realizacji szeregu programów cząstkowych: program rozwoju telekomunikacji na terenie województwa tarnobrzeskiego na lata 1995-2000, program rozwoju drogownictwa do 2000 r., program łagodzenia skutków kryzysu w budownictwie, studium zagospodarowania przestrzennego woj. tarnobrzeskiego, programy branżowe z zakresu rolnictwa i ochrony środowiska (program restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa, program rozwoju hodowli i chowu bydła mięsnego, program zahamowania spadku i odbudowy populacji owiec w województwie tarnobrzeskim, program zagospodarowania odpadów komunalnych i przemysłowych w województwie).

Odnosząc się do powyższych stwierdzeń uwzględnić należy, iż wymienione jako efekt realizacji PBZ 008-01 działania w zakresie (cyt.) „dostosowanie systemu edukacji do zmieniających się w okresie transformacji gospodarki wymagań rynku” stanowiły w istocie realizację zadań określonych w akcie wykonawczym do ustawy o systemie oświaty, tj. w rozporządzeniu RM z 9.01.1993 r. w sprawie zasad tworzenia sieci publicznych szkół ponadpodstawowych²⁵. Przepisy tego rozporządzenia zobowiązywały właśnie wojewodów i kuratorów oświaty (o czym mowa w informacji wojewody tarnobrzeskiego) do przeprowadzenia wnikliwej analizy szkolnictwa ponadpodstawowego i opracowania głównych kierunków kształcenia na potrzeby rynku lokalnego.

²⁵ Dz.U. Nr 5, poz. 24.

Podobnie, opisane działania dotyczące prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, dla których wojewoda jest organem założycielskim były zadaniami ustawowymi wojewody, jako organu założycielskiego przewidzianymi m.in. w ustawie o przedsiębiorstwie państwowym i ustawie o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych²⁶.

Trudno również uznać za szczególny efekt realizacji PBZ 008-01 powołanie Tarnobrzskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, gdyż w 1994 r. działały w Polsce 43 Izby Przemysłowo-Handlowe (Izby Gospodarcze) zrzeszone w Krajowej Izbie Gospodarczej²⁷, a ich powołanie nie wymagało podjęcia prac badawczych ze środków budżetowych. Na realizację omawianego PBZ 008-01 wydatkowano 80 tys. zł. W 1995 r. KBN na wniosek wojewody tarnobrzskiego ustanowił i podjął finansowanie kolejnego PBZ 034-06 „Studium realizacyjne transformacji rozwojowych w województwie tarnobrzskim”, będącego kontynuacją zakończonego w 1994 r. PBZ 008-01. Uznano bowiem, że wdrożenie opracowanej wcześniej strategii wymaga przełożenia wskazanych w niej kierunków i możliwości na konkretne przedsięwzięcia. Na realizację PBZ 034-00 przeznaczono kwotę 150 tys. zł.

W związku z powyższym dodać należy, iż jeden z recenzentów raportu końcowego z realizacji PBZ 08-01 stwierdził m.in., że żaden z celów badawczych postawionych przez wykonawców nie został zrealizowany, zaś zalecenia zawarte w strategii „są banalne i oczywiste” oraz, że ogólnikowość pojęcia „strategia” nie skłania do uznawania jej za bezpośrednio przydatną dla praktyki.

- **Realizacja PBZ 003-01** „Strategia mobilizacji wewnątrzregionalnej na rzecz wspierania procesów restrukturyzacji i prywatyzacji w regionie radomskim” zakończonego w styczniu 1993 r., której końcowym efektem miało być opracowanie strategii mobilizacji społecznej służyć miała przygotowaniu i skutecznej realizacji programu restrukturyzacji regionu radomskiego w ramach „Porozumienie - Radom 92”. W informacji nadesłanej do KBN pominięto fakt opóźnionego w porównaniu do potrzeb realizacji projektu (umowę podpisano w czasie gdy opracowane zostały już - w ramach ww. porozumienia - Radom 92 - cele strategiczne i operacyjne kierunkowej strategii restrukturyzacji i prywatyzacji województwa radomskiego). Natomiast sposób wykorzystania wyników określono następująco:
 - szereg zawartych w projekcie stwierdzeń opracowanych na podstawie badań sondażowych przez niezależny podmiot zewnętrzny zostało dzięki opracowanemu projektowi przyjęte jako wiedza obiektywna. Dla jej upowszechnienia - wspólnym staraniem Wojewody Radomskiego i Fundacji Promocji Rozwoju wydano

²⁶ Art. 18 i 19 ustawy o przedsiębiorstwie państwowym z dnia 25.09.1981 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.) oraz art. 5, ust. 1 pkt 2 ust. 37 ustawy z dnia 13.07.1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 51, poz. 298, ze zm.).

²⁷ Dane za Informatorem „Polska’ 94”, Interpress 1994 r. s. 601-614.

- opracowany w formie książkowej materiał pt. „Województwo radomskie w procesie przekształceń systemowych”,
- uwzględniając priorytety wynikające z przyjętej strategii rozwoju regionu konstruowano plan budżetowy roku 1995,
 - w strategii rozwoju regionu - z racji charakteru województwa - pierwszoplanową rolę przypisano przekształceniom w rolnictwie, opracowano „Strategiczny program restrukturyzacji rolnictwa regionu radomskiego”, a z inspiracji Wydziału Rolnictwa UW, Ośrodka Doradztwa Rolniczego i poszczególnych gmin opracowano programy branżowe w zakresie m.in. restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa, rozwoju hodowli i chowu bydła mięsnego itp.,
 - wojewoda radomski dla lepszego wykorzystania potencjału naukowego dla potrzeb regionu podpisał z rektorem WSI w Radomiu porozumienie którego jednym z elementów jest coroczny konkurs na najlepsze prace magisterskie związane tematycznie z potrzebami regionu i szeroko rozumianej polityki regionalnej doprowadzono również do roboczych kontaktów Uczelni z władzami zainteresowanych gmin w istotnych dla nich kwestiach głównie z zakresu finansów, budżetu i ochrony środowiska, co powinno zaowocować jeszcze wyższą użytecznością przygotowawczych prac dyplomowych,
 - dokonania ostatnich 2-3 lat w zakresie przekształceń własnościowych (na 12 przedsiębiorstw państwowych wpisanych na listę Narodowych Funduszy Inwestycyjnych z województwa radomskiego 9 przedsiębiorstw było w nadzorze wojewody radomskiego).

Na realizację wykorzystanego w ten sposób projektu wydatkowano 88 tys. zł.

- **Realizacja PBZ 007-01** „Integracyjny system zachowania efektywności zawodowej osób potencjalnie bezrobotnych jako instrument aktywnej polityki zatrudnienia w województwie bielskim” zakończony w październiku 1994 r. - według załączonego do umowy opisu projektu pozwolić miała na opracowanie modelu systemu działań organów władz wojewódzkich i samorządu lokalnego w kierunku organizowania różnych form uzupełniania kwalifikacji zawodowych - zwłaszcza bezrobotnych. Wyniki poszczególnych zadań badawczych miały ponadto być pomocne dla działań aplikacyjnych realizowanej w województwie polityki zatrudnienia, przemysłowej i służącej promocji małych i średnich przedsiębiorstw.

W informacji nadesłanej do KBN sposób wykorzystania wyników wojewoda bielski przedstawił następująco:

- PBZ 07-01 posiada dla Urzędu Wojewódzkiego dużą wartość głównie analityczną i statystyczną w zakresie oceny sytuacji ekonomiczno-społecznej województwa bielskiego, w związku z czym jest często wykorzystywany przez pracowników Urzędu Wojewódzkiego do sporządzania różnego typu analiz, prognoz oraz innych opracowań;

- zawarte w nim informacje i wnioski w pewnej części zostały uwzględnione w projekcie „Strategia Rozwoju Województwa Bielskiego” (obecnie jest on na etapie konsultacji z organizacjami społecznymi i samorządowymi), a także w „Programie zahamowania spadku i odbudowy pogłowia owiec w województwie bielskim”;
- nawiązano interesujące kontakty z Uniwersytetem w Dortmundzie, a następnie Władzami Miasta Dortmund. Aktualnie trwają prace nad przygotowaniem wspólnego wniosku Urzędu Wojewódzkiego i Miasta Dortmund do projektu w ramach programu Ouverture;
- efektem pośrednim ustanowionego przez Komitet Badań Naukowych ww. projektu badawczego zamawianego, jest również otwarcie trzech przewodów doktorskich w Akademii Ekonomicznej w Katowicach,
- informacje i wnioski zawarte w projekcie, jakkolwiek nie mogą być przedstawione w cyfrach, są przydatne i wykorzystywane w podejmowanych na terenie województwa bielskiego działaniach organizacyjnych;
- efekty i wyniki podejmowanych działań możliwe będą do wymiernej oceny dopiero w przyszłości.

Na realizację PBZ 007-01 wydatkowano 118 tys. zł.

- **Realizacja PBZ 013-01** „Kompleksowa proekologiczna gospodarka odpadami na przykładzie gminy Kroczyce oparta na selektywnej zbiórce” - zakończona w listopadzie 1994 r. miała na celu (według wniosku o ustanowieniu) opracowanie kompleksowej organizacji i techniki oraz ekonomicznej stymulacji recydingu odpadów w poszczególnych gminach województwa częstochowskiego. Efektem wykorzystania wyników tego projektu miało być stworzenie gospodarki odpadami komunalnymi na terenie województwa.

W informacji nadesłanej do KBN sposób wykorzystania wyników wojewoda częstochowski przedstawił następująco:

- po opracowaniu ww. projektu Zarząd Gminy kontynuuje selektywną zbiórkę i rozszerza jej zakres. Z ilości 100 gospodarstw objętych programem obecnie rozszerzono zbiórkę do około 500 gospodarstw;
- ze względu na brak środków finansowych rozbudowa selektywnej zbiórki na terenie gminy nie może być przeprowadzona w sposób kompleksowy, gdyż m.in. należałoby zakupić wystarczającą ilość odpowiednich pojemników. Obecnie zbiórka odbywa się do worków foliowych. Zarząd Gminy czyni starania w kierunku pozyskania innych podmiotów gospodarczych, które partycypowałyby w kosztach zakupu pojemników,
- będą czynione dalsze staranie ze strony Zarządu Gminy Kroczyce, aby selektywna zbiórka była kontynuowana.

Na realizację PBZ -13-01 wydatkowano 100 tys. zł.

Komitet na posiedzeniu w dniu 16.10.1996 r. przyjął cytowane wyżej informacje wnioskodawców PBZ do wiadomości nie wyrażając żadnej opinii lub oceny w tej sprawie.

Nie stwierdzono także przypadku by Komitet wystąpił o zwrot poniesionych nakładów z tytułu niewykorzystania wyników zakończonego projektu.

III. OPIS POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Kontrolę przeprowadzono w okresie od 17 czerwca 1996 r. do 3 marca 1997 r. Wszystkie protokoły kontroli zostały obustronnie podpisane (jeden po zgłoszeniu zastrzeżeń i ich częściowym uwzględnieniu).

W trybie art. 29, pkt. 2 lit. f) ustawy o NIK w związku z kontrolą zasięgnięto informacji w 25 jednostkach nie kontrolowanych.

Wyniki kontroli omówiono na naradach pokontrolnych przeprowadzonych w 24 kontrolowanych jednostkach.

Wyniki kontroli przedstawione zostały także w 68 wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do kierowników jednostek kontrolowanych oraz w 5 wystąpieniach pokontrolnych do innych adresatów (KBN i wnioskodawcy PBZ). W 4 przypadkach adresaci tych wystąpień złożyli na podstawie art. 61 ust. 1 ustawy o NIK zastrzeżenia do uwag i ocen zawartych w wystąpieniach, które po rozpatrzeniu przez Kolegium NIK w trybie art. 61 ust. 3 ustawy o NIK (zastrzeżenia do dwóch wystąpień pokontrolnych) i komisje odwoławcze w trybie art. 61 ust. 1 ustawy o NIK (zastrzeżenia do dwóch wystąpień pokontrolnych) zostały w całości oddalone.

Do 53 wystąpień pokontrolnych nadesłano odpowiedzi. Informowano w nich generalnie o realizacji wniosków pokontrolnych.

Wnioski pokontrolne w odniesieniu do wnioskodawców projektów zamawianych dotyczyły m.in.:

- wykorzystywania przysługujących im uprawnień wynikających z uchwały Nr 1/94 KBN i zawartych umów w zakresie nadzoru nad realizacją projektów i sposobem wydatkowania przez wykonawców środków budżetowych przyznanych na realizację projektów, m.in. poprzez dokonywanie wnikliwych ocen raportów rocznych i końcowych z realizacji projektów,
- uwzględniania przy dokonywaniu ocen projektów zakończonych możliwości i realności wykorzystania przez nich wyników tych projektów,
- podejmowania działań zmierzających do właściwego przygotowania organizacyjnego i finansowego do wykorzystania wyników projektów zamawianych oraz szerszego wykorzystywania wyników projektów zakończonych.

Wnioski pokontrolne skierowane do kierowników jednostek - wykonawców projektów zamawianych dotyczyły m.in.:

- przestrzegania warunków umów w zakresie terminów realizacji projektów, zakupu aparatury naukowej oraz wykorzystywania środków finansowych,
- rzetelnego, zgodnego ze stanem faktycznym i prowadzoną ewidencją księgową przedstawiania w rozliczeniach okresowych i końcowych poniesionych kosztów na wykonanie projektów,
- skorygowania rozliczenia końcowego kosztów realizacji projektów i przekazanie takiego rozliczenia do KBN (dotyczy PBZ 042-02; PBZ 017-04; PBZ 007-01; 001-02),

- zwrotu do KBN przez 2 kontrolowane jednostki środków wykorzystanych niezgodnie z umową (w jednym przypadku kwotę środków podlegających zwrotowi określono na 44,3 tys.zł, w drugim przypadku wysokość kwoty miała wynikać ze skorygowanego rozliczenia projektu),
- precyzyjnego określania w umowach zawieranych z osobami i jednostkami uczestniczącymi w realizacji projektów zakresu prac, terminów realizacji i warunków odbioru tych prac.

Dyrektor Departamentu
Edukacji, Nauki i Kultury

Stefan Lubiszewski

Akceptuję:
WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Zbigniew Wesołowski

Zatwierdzam:
PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

Janusz Wojciechowski

Warszawa, 1997.04.30